

UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katarina Šnajder

## **Stanovanjske razmere starejšega prebivalstva**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Katarina Šnajder

Mentorica: izr. prof. dr. Srna Mandič  
Somentorica: izr. prof. dr. Valentina Hlebec

## **Stanovanjske razmere starejšega prebivalstva**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

## **ZAHVALA**

*Za strokovno pomoč, hitro odzivnost ter vzpodbudo pri izdelavi diplomske naloge se zahvaljujem mentorici,izr. prof. dr. Srni Mandič, ter somentorici,izr. prof. dr. Valentini*

*Hlebec!*

*Zahvaljujem se tudi Juretu in svoji družini za vso podporo ter potrpljenje v času*

*študija!*

## **Stanovanjske razmere starejšega prebivalstva**

Prebivalstvo Slovenije in celotne Evrope se je pričelo vse hitreje starati. Socialni in ekonomski napredek sta vplivala na vse manjšo umrljivost ter na vse daljšo življenjsko dobo. Starostna struktura prebivalstva se spreminja, porast starega prebivalstva pa je v Evropi sprožila povečano povpraševanje po oskrbi starostnikov, ki je lahko tako formalna kot neformalna. Na stara leta postane dom pomembnejši kot kdajkoli prej, saj že zaradi zmanjšane mobilnosti vse več časa preživimo znotraj sten. Tako se v Sloveniji kot drugod po Evropi uvajajo nove oblike stanovanj, prilagojenih starejšemu delu prebivalstva. Rezultati mnogih raziskav so pokazali, da si ljudje na stara leta želijo ostati predvsem v svojih domovih. Ustrezno bivališče spada na sam vrh človekovih temeljnih potreb in zato je pomembno preučiti, v kakšnih stanovanjskih razmerah prebivajo starostniki. V diplomskem delu sem predstavila različne oblike nastanitve starejših, še posebej sem se osredotočila na stanovanjske razmere starejših, ki prebivajo v lastnem domu. Skozi različne kazalce sem predstavila stanovanjske razmere starejših v Sloveniji in jih primerjala s stanovanjskimi razmerami drugih evropskih držav.

**Ključne besede:** starostnik, oblike bivanja starejših, stanovanjske razmere.

## **Housing conditions of the elderly**

Slovenians as well as other Europeans have begun to age quicker. Social and economic advancement have caused lower mortality and longer lifetime. Ageing structure is changing and the increase in the number of the elderly has caused the increased demand for formal and informal care of older people. In old age home becomes more important than ever as people tend to spend more and more time indoors due to limited mobility. Hence new forms of housing adapted to the needs of the elderly are being introduced in Slovenia as well as the rest of Europe. Many research projects have shown that the senior citizens wish to remain in their homes. Adequate housing is the most important basic human need and it is thus paramount to investigate the current housing conditions of the elderly. The undergraduate thesis presents different forms of elderly accommodation and concentrates on housing conditions of the elderly living in their own home. Housing conditions of the elderly in Slovenia have been introduced through various indicators and compared to housing conditions in other European countries.

**Keywords:** elderly person, forms of elderly accommodation, housing conditions

## KAZALO

1 UVOD.....	7
2 Starajoča se družba .....	10
2.1 Demografske spremembe .....	11
2.2 Spremembe gospodinjstev .....	13
2.3 Omrežje starostnikov .....	14
3 Stanovanjska oskrba starejšega prebivalstva.....	16
3.1 Pomen stanovanja.....	17
3.2 Potreba po stanovanjski oskrbi.....	18
3.3 Stanovanjska politika in starejše prebivalstvo.....	18
3.4 Opredelitev stanovanja za starejše in njihove stanovanjske potrebe.....	21
3.5 Oblike stanovanjske oskrbe in varstva starejših ljudi v Sloveniji .....	22
3.5.1 Individualno bivanje.....	22
3.5.2 Zavodsko bivanje.....	24
3.5.3 Dnevno bivanje.....	26
3.6 Pomen lokacije .....	26
3.7 Želje in dileme starejših.....	27
4 Primerjalna empirična analiza stanovanjskih razmer starejšega prebivalstva Slovenije .....	31
4.1 Predstavitev raziskave EQLS .....	31
4.2 Struktura gospodinjstev starejših.....	32
4.3 Stanovanjski status .....	38
4.4 Odstotki lastnikov.....	41
4.5 Povprečno število sob na osebo.....	43
4.6 Težave z neprimernim stanovanjem.....	45
4.7 Dostopnost storitev v okolju.....	48
4.8 Zadovoljstvo s stanovanjem in življenjskimi področji.....	53
5 Sklepne ugotovitve .....	56
6 Literatura .....	59
7 Priloge.....	67
PRILOGA A: Dendrogram z Wardovo metodo.....	67

## KAZALO SLIK:

Slika 2.1: Deleži prebivalcev po starostnih skupinah, Slovenija.....	11
Slika 4.1: Struktura gospodinjstev oseb, starejših od 65 let, za izbrane evropske države (%) .....	33
Slika 4.2: Struktura gospodinjstev oseb, starejših od 65 let, za izbrane evropske države (%), združeni kategoriji eden roditelj z otroki ter par z otroki .....	35
Slika 4.3: Struktura gospodinjstev glede na spol, oseb nad 65 let, EU27 (%) .....	36
Slika 4.4: Struktura gospodinjstev glede na spol oseb, starih nad 65 let, Slovenija (%) .....	37
Slika 4.5: Odstotki lastnikov med osebami nad 65 let .....	41
Slika 4.6: Odstotki lastnikov glede na starostne razrede .....	43
Slika 4.7: Države EU glede na povprečno število sob na osebo, oseb nad 65 let .....	44
Slika 4.8: Odstotek prebivalstva nad 65 let, ki ima dostop do izbranih storitev v ruralnem in urbanem okolju, skupine držav EU27, EU15 in NMS12.....	49
Slika 4.9: Odstotek prebivalstva nad 65 let, ki ima dostop do izbranih storitev v ruralnem in urbanem okolju, države EU15 po abecednem vrstnem redu .....	50
Slika 4.10: Odstotek prebivalstva nad 65 let, ki ima dostop do izbranih storitev v ruralnem in urbanem okolju, države NMS12 po abecednem vrstnem redu .....	50
Slika 4.11: Zadovoljstvo z življenjskimi področji oseb, starejših od 65 let v ruralnem in urbanem okolju, EU27 (%).....	54
Slika 4.12: Zadovoljstvo z življenjskimi področji oseb, starejših od 65 let v ruralnem in urbanem okolju, Slovenija (%).....	55

## KAZALO PREGLEDNIC:

Preglednica 2.1: Število gospodinjstev in povprečna velikost gospodinjstva za izbrana leta .....	13
Preglednica 4.1: Prebivalstvo nad 65 let glede na stanovanjski status (%).....	39
Preglednica 4.2: Pogostost izbranih stanovanjskih težav med starejšimi od 65 let (%).....	46
Preglednica 4.3: Rangiranje držav glede na odstotek prebivalstva nad 65 let, ki ima dostop do izbranih storitev v ruralnem in urbanem okolju.....	52

## SEZNAM KRATIC

<b>AGE</b>	Evropska platforma starejših
<b>EU</b>	Evropska unija
<b>EQLS</b>	Evropska raziskava o kakovosti življenja
<b>SHARE</b>	Anketa o zdravju, staranju in upokojevanju v Evropi
<b>SURS</b>	Statistični urad Republike Slovenije
<b>WHO</b>	Svetovna zdravstvena organizacija

# 1 UVOD

Stranje prebivalstva je del globalnega razvoja, s katerim se sooča celotna Evropa. Danes namreč vse več ljudi dočaka starost, vse bolj pa se tudi stara starejše prebivalstvo. Starostna sestava prebivalstva se spreminja, in sicer v smeri nenehnega povečevanja deleža starejših. Osebe, ki imajo 65 let in več, bodo tako postale vse pomembnejši del prebivalstva, kateremu se bo namenjal tudi vse več pozornosti. Potrebne bodo spremembe pri oskrbi starejših, na kar se Slovenija z različnimi programi že pripravlja.

Daleč za nami so časi, ko so ljudje živeli v večgeneracijskih družinah in so tako tudi v starosti imeli ob sebi ljudi, ki so jim nudili oporo ter jim pomagali pri zanje pretežkih vsakodnevnih opravilih. Danes je takšnih gospodinjstev vse manj in ljudje na stara leta ostanejo večinoma sami v svojih stanovanjih ali pa v kakšnem zavodu. Seveda bi si vsak želel tudi na stara leta biti samostojen in zmožen bivati v svojem stanovanju, kar pa lahko postane nemogoče. Na starost začnejo pešati življenjske funkcije, ljudje postanejo slabotni, pogosteje zbolevajo in tako postane prostor, v katerem bivajo, pomembnejši kot kdajkoli prej. Nekateri avtorji (Heywood in drugi 2002, 9) opozarjajo tudi na to, da se večina ljudi (tako mladi kot starejši) bolj kot smrti, boji visoke starosti oziroma negativnih posledic, ki jih starost prinaša: pešanje vida, izgubo zob, okusa ... Ta karakteristika visoke starosti je zelo pomembna, saj je to razlog, zakaj ostajajo ljudje doma kljub vsemu in živijo raje v neudobju, mrazu, osami in skrbeh zase, kot da se predajo nečemu, kar je znano kot zadnja postaja. To velja seveda za selitev v zavod, medtem ko se lahko starejši ljudje selijo tudi v manjša, njim prilagojena stanovanja. Pri izbiri le-teh jim je najpomembnejša bližina sorodnikov in prijateljev, hkrati pa si želijo tudi stanovanja, ki ga bodo zmogli vzdrževati. Seveda se lahko starejšim tudi omogoči, da čim dlje bivajo v svojem bivalnem okolju, bodisi z organizirano nego na domu, ali pa s samo prilagoditvijo stanovanja. Adaptacija stanovanja, kjer gre predvsem za moderniziranje stanovanja ter odstranitev ovir, lahko bistveno pripomore k večji samostojnosti starega človeka in lahko tudi odloži ali pa celo prepreči preselitev v zavod.

Cilj moje diplomske naloge je predstaviti različne oblike nastanitve starejšega prebivalstva, pri čemer se bom še posebej osredotočila na stanovanjske razmere starejših, ki ostanejo v lastnem domu. Predstavila bom stanovanjske razmere v Sloveniji

in jih primerjala z razmerami drugih evropskih držav ter s skupinami držav (EU15, EU27 in NMS12).

Ključna vprašanja, ki si jih zastavljam in na katera poskušam v diplomskem delu odgovoriti so torej, kakšne oblike nastanitve starejšega prebivalstva poznamo pri nas, kakšne so stanovanjske razmere starejših v Sloveniji, koliko se razlikujejo od ostalih držav v EU, kaj so skupne značilnosti in kje razlike, ali obstaja kakšna slovenska specifika.

Ker takšnih sistematičnih podatkov, ki bi primerjali Slovenijo z drugimi evropskimi državami pri nas še nimamo, bom opravila izvirno analizo raziskave »Kakovost življenja v Evropi (EQLS 2007), ki jo je izvedla Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (Eurofond). Opazovala bom dostopne kazalnike stanovanjskih razmer tistega starejšega prebivalstva, ki prebiva v lastnem domu.

Diplomsko delo je razdeljeno na dva dela. V prvem, teoretičnem delu, se najprej posvetim predstavitvi ostarele družbe in prvemu ključnemu pojmu – starostniku. Demografi so med stare ljudi dolgo uvrščali ljudi, starejše od 60 let, danes pa je ta meja zaradi podaljševanja življenjske in delovne dobe pri starosti 65 let (Šircelj 2009, 16). V skupino starih ljudi bom tudi sama prištevala tiste, ki so starejši od 65 let. V tem delu predstavim tudi nekaj demografskih sprememb, vključno s spremembami v gospodinjstvih. Pomembno se mi zdi namreč vedeti, s kom prebivajo starejši ljudje, saj jim lahko ti ljudje predstavljajo oporo v težkih trenutkih, hkrati pa so sestavni del njihovih omrežij. Njihov pomen v diplomski nalogi tudi podrobneje predstavljam.

V 3. poglavju se osredotočim na stanovanjsko oskrbo starejšega prebivalstva, kjer najprej predstavim pomen stanovanja ter obrazložim zakaj je sploh potrebno nameniti pozornost stanovanjski oskrbi starejših. Kaj sploh je stanovanje za starejše in kakšne so potrebe starejših – to sta prav tako vprašanja, ki se jima v tem delu posvetim. V tem poglavju namenim nekaj besed tudi stanovanjski politiki in vlogi nevladnih organizacij pri oblikovanju stanovanjskih politik. V poglavju 3.4 predstavim oblike stanovanjske oskrbe in stanovanjskega varstva starejših ljudi v Sloveniji. Tu predstavim tudi primerjavo med lastniškim in najemniškim stanovanjem, saj se na stara leta pri marsikom pojavi dilema, kaj je ustrežnejše. Starejšim je zelo pomembna tudi lokacija



bivanja in zato bom dejavnike, na katere moramo biti pozorni pri izbiri le-te, predstavila v poglavju 3.6. Ker se tako potrebe kot želje skozi leta spremenijo, namenim tudi tem delček pozornosti, in sicer v poglavju 3.7.

Teoretičnemu delu sledi empirični del, kjer analiziram stanovanjske razmere starejšega prebivalstva v mednarodni primerjalni perspektivi. V programu SPSS sem opravila statistično obdelavo podatkov, pri čemer sem se osredotočila na strukturo gospodinjstev starejših, stanovanjski status, odstotke lastnikov, težave z neprimernim stanovanjem, dostopnost storitev v okolju ter na zadovoljstvo s stanovanjem in življenjskimi področji.

## 2 Starajoča se družba

Za sindrom starajoče se družbe naj bi bili krivi predvsem visoka longeviteta in nizka rodnost. Do povišanja individualne povprečne starosti je prišlo predvsem zaradi manj naporenega dela, izboljšanja higiene, ustrežnejše prehrane ter razvoja preventivne in kurativne medicine. Kar pa zadeva nizko rodnost, lahko v grobem trdimo, da že v pozni industrijski družbi številčnost potomstva ni pomenila več naložbe, bodisi v ceneno in poslušno delovno silo, bodisi kot porok za preskrbljeno starost staršev. Hkrati je postala vzgoja ter šolanje otroka velik finančni zalogaj, ki si ga družina s povprečnimi dohodki in s številnejšim naraščanjem le s težavo privošči (Jezernik 1999, 145–146).

Staranje prebivalstva zaznamuje obdobje na prehodu iz moderne v postmoderno družbo. Družba temu pojavu daje bolj negativen kot pozitiven predznak, saj staranje prebivalstva nosi s seboj večje stroške za državo, kot je naraščanje stroškov za zdravstveno in socialno varstvo, pokojninsko-invalidsko zavarovanje (Hojnik-Zupanc 1997, 49), hkrati pa je vse manj mladega, delovno aktivnega prebivalstva. Gledano s pozitivnega stališča, pa prinaša staranje prebivalstva tudi višanje izobrazbene ravni stare populacije, ozaveščenost posameznikov ter političnih akterjev o starostnih spremembah in aktivni pripravi nanje ter spremenjene odnose med generacijami.

Staranje bo imelo vpliv tako na ekonomsko kot zaposlitveno strukturo družbe, posledice pa lahko pričakujemo tudi na ostalih družbenih ravneh. Pojavila se je t.i. »sendvič generacija«, kjer vse več ljudi skrbi za ostarele starše ter hkrati za svoje odraščajoče otroke. V današnji družbi ni več izjemen primer, da si isti dom delijo štiri generacije, hkrati pa so zaradi nizke rodnosti otroci vse pogosteje obkroženi z velikim številom odraslih in ostarelih oseb. Malačič (v Dimovski in Žnidaršič 2007, 8–9) celo navaja, da lahko na enega otroka pride od 6 do 8 odraslih oseb v njegovem družinskem okolju. To dejstvo pa lahko prinaša prevelike obremenitve delovno aktivnim ljudem, saj morajo poleg otrok skrbeti še za svoje ostarele starše.

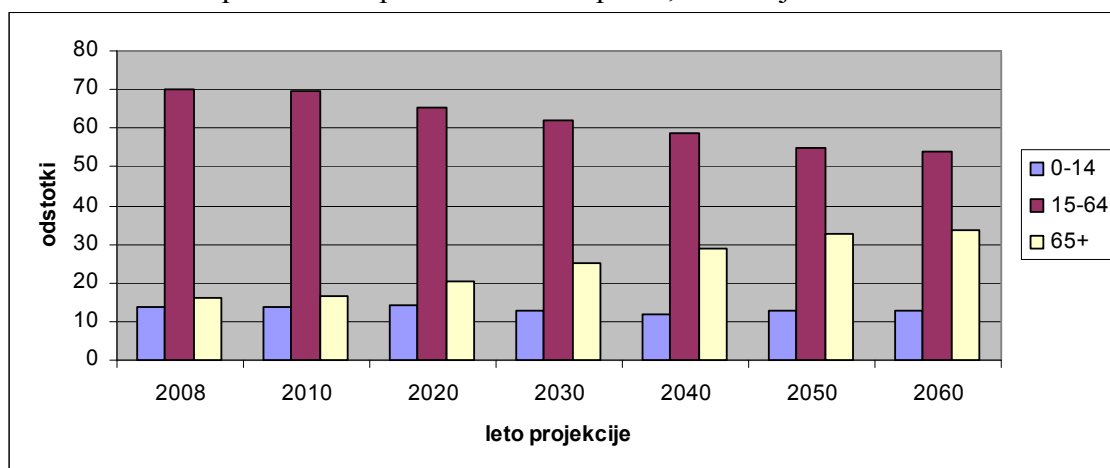
## 2.1 Demografske spremembe

V primitivnih družbah je bilo zelo težko zaslediti več kot 3 % starejših ljudi (Jezernik 1999, 146), medtem ko je po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije ta odstotek leta 2006 znašal že 15,6 %.

Prav tako se je bistveno povečalo pričakovano trajanje življenja<sup>1</sup>. Le-to se je v zadnji polovici 20. stoletja podaljšalo za 20 let, vendar ne v vseh državah enako. Pričakovano trajanje življenja je bilo med državami članicami EU leta 2006 za moškega najdaljše na Švedskem in na Cipru (78,8 leta), za žensko pa v Španiji in Franciji (84,4 leta), najkrajše pa za moškega v Litvi (65,3 leta) in Latviji (65,4 leta), za žensko pa v Romuniji (76,2 leta), Bolgariji in Latviji (76,3 leta). V Sloveniji lahko deček, ki se je rodil leta 2006, pričakuje še 74,8 let življenja, deklica, rojena leta 2006, pa 81,9 let življenja. Pričakovano trajanje življenja novorojenega otroka v Sloveniji je sicer krajše kot v bolj razvitih članicah EU-27, vendar se še zvišuje (Vertot 2008, 41).

Glede na projekcije<sup>2</sup> je pričakovati, da bo tudi odstotek starejših v Sloveniji vse večji. Kot kaže Slika 2.1 naj bi se po projekcijah Europopa 2008 do leta 2060 ta odstotek povzel na 35 %.

Slika 2.1: Deleži prebivalcev po starostnih skupinah, Slovenija



Vir: Eurostat (2008).

<sup>1</sup> Pričakovano trajanje življenja ob rojstvu predstavlja povprečno število let življenja, ki ga novorojeni otrok lahko pričakuje ob predpostavki, da bo od leta opazovanja dalje umrljivost po starosti ostala nespremenjena. Izračuna se s pomočjo tablic umrljivosti (Statistični urad Republike Slovenije).

<sup>2</sup> Izraz projekcija prebivalstva pomeni izračun prihodnjega števila in značilnosti prebivalstva, ki je zasnovan na hipotezah o bodočem razvoju rodnosti, umrljivosti in selivnosti. Projekcije predstavljajo le možni bodoči razvoj števila in sestave prebivalstva (Statistični urad Republike Slovenije).

Starostna sestava prebivalstva vpliva na delež posameznih starostnih skupin in tako v današnjem času delajo v EU tako rekoč za enega upokojenega kar štirje zaposleni, medtem ko se bo po projekcijah do leta 2060 starostna odvisnost<sup>3</sup> povzpela na več kot 50 %. Starostna odvisnost je bila v Sloveniji leta 2002 21 % in se prav tako povečuje. Proces staranja prebivalstva bi bil v Sloveniji še hitrejši, če se k nam ne bi priseljevalo predvsem delovno aktivno, torej mlajše prebivalstvo (Verltot 2008, 25, 30). Med države z najmanj ugodno starostno sestavo spadajo Italija, kjer je petina prebivalstva stara 65 let ali več, sledita ji Nemčija z 19,8 % in Grčija z 18,6 % starejših prebivalcev (Kump in Stropnik 2009, 77).

Kot že omenjeno, ima staranje prebivalstva tudi pozitiven predznak, saj se hkrati s staranjem prebivalstva povečuje tudi izobrazbena raven in kot je ugotovil Jezernik (v Hojnik-Zupanc 1997, 51) se bolj izobraženi upokojenci v večji meri pripravijo na upokojitev že takrat, ko so zaposleni, kot pa manj izobraženi upokojenci. Izobrazba je tudi pomemben dejavnik, ki vpliva na boljšo družbeno integracijo stare populacije ter na boljše sprejemanje informacij o dejavnem načinu življenja za ohranjanje duševnega in telesnega ravnovesja v starosti.

Seveda pa je tudi med starostniki zaznati razlike med moškimi in ženskami. Ker imajo moški in ženske različne izkušnje s področja dela, tako glede na trajanje (polni delovni čas, skrajšani delovni čas), kot glede na velikost dohodka, tudi ni nepričakovano, da spadajo starejše ženske v skupino z najnižjim dohodkom. S staranjem postanejo tako še ranljivejše in delež takšnih se s staranjem družbe povečuje. Ljudje, ki imajo nizek dohodek, se namreč težje udeležujejo aktivnosti, ki so plačljive, ne morejo si privoščiti prevozov, novih oblačil in tako dalje, kar pa lahko vpliva na njihovo počutje ter posledično na interakcijo z drugimi ljudmi (Holland in Peace 2001).

Skrb zbujaajoče je dejstvo, da se stara tudi starejše prebivalstvo, kar pomeni, da se povečuje tudi delež starejših od 75 let<sup>4</sup> in ta starostna skupina danes tudi najhitreje narašča. Laslett (v Holland in peace 2001, 4) poudarja, da je razlikovanje starejših pomembno, saj starejših ne smemo smatrati kot homogeno skupino, temveč je potrebno

---

<sup>3</sup> Koeficient starostne odvisnosti starih pove, koliko prebivalcev, starih 65 let in več, je oziroma bo odvisnih od 100 delovno sposobnih prebivalcev (Vertot 2008).

<sup>4</sup> Po priporočilih za popise leta 2010 naj bi se že uporabljal starostni razred 85 in več let.

razlikovati med tistimi, ki so starejši, vendar še vedno aktivni ter sposobni samostojnega življenja, in med tistimi, ki jim življenjske moči že resnično začenjajo pešati. Ker starejši dosegajo vse višjo starost, to pomeni, da je tudi vse več tistih, ki potrebujejo več pozornosti in posebno nego, s tem pa je tudi vse več potreb po stanovanjih, prirejenih potrebam teh posameznikov.

## 2.2 Spremembe gospodinjestev

S staranjem prebivalstva je prišlo do povečanja števila gospodinjestev, hkrati pa do zniževanja povprečnega števila ljudi v enem gospodinjstvu. Število gospodinjestev je v primerjavi z gibanjem števila prebivalstva naraščalo izraziteje (Peace in Holland 2001, 7). Tudi v Sloveniji število gospodinjestev narašča, njihova velikost pa upada, kot kaže Preglednica 2.1.

Preglednica 2.1: Število gospodinjestev in povprečna velikost gospodinjstva za izbrana leta

Izbrana leta	Število gospodinjestev	Povprečna velikost gospodinjstva
1931	287228	4,9
1961	458853	3,5
1981	594571	3,2
2002	684847	2,8

Vir: Statistični letopis Slovenije (2006, 75).

Danes je vse več ljudi, ki dosežejo starost 65 + in so brez otrok, prav tako je vse manj porok ter hkrati vse več razvez. Zaradi teh dejstev je danes čutiti vse večjo porast ljudi, ki živijo sami. Verjetnost, da bodo dočakali visoko starost sami, pa se bistveno poveča po dopolnjeni starosti 75 +, ko marsikatera ženska (oziroma moški) že izgubi svojega partnerja, s tem pa se jim zmanjša družinska opora (Stewart 2006, 75–76); o pomembnosti le-te bom govorila v naslednjem poglavju.

Poleg tega, da se gospodinjstva manjšajo in diverzificirajo po različnih tipih, so gospodinjstva postala tudi bolj začasna in kratkotrajna. Ker je danes vse več razvez oziroma ločitev, posamezniki tudi pogosteje prehajajo iz enega v drugi tip

gospodinjstva (npr. iz klasične družinske skupnosti po ločitvi preidejo v samsko ali enoroditeljsko skupnost, nato, denimo, v novo dogovorno skupnost, reorganizirano družino itd.) (Mandič 1999a, 23).

Te spremembe (naraščanje števila gospodinjstev, krčenje gospodinjstev po velikosti ter spreminjanje njihove sestave) so s sabo prinesle večje povpraševanje po stanovanjskih enotah. Stanovanjska ponudba marsikje ni sledila spremembam in tako prirastek stanovanj po obsegu in kakovosti ni spremljal prirastka gospodinjstev (Mandič 1999a, 20). Tudi v Sloveniji smo se zaradi tega trenda soočili s pomanjkanjem stanovanjskih enot in kljub temu, da se stanovanja konstantno gradijo, je še danes povpraševanje večje od ponudbe.

Že Iacovou (2000, 10) je poudarjala, da so glede življenjskih okoliščin zelo opazne razlike med moškimi in ženskami. Za moške je namreč značilnejše, da bodo živeli s partnerjem (z ali brez otrok) in manj značilno, da bodo na stara leta živeli le z otroki ali celo sami. Za pričakovati je tudi, da bodo tisti, ki so starejši od 80 let, manj verjetno živeli s partnerjem, tisti, mlajši od 70 let, pa bodo verjetneje živeli z otroki, ki morda še niso zapustili doma. Iacovou (2000, 17) pa je med drugimi ugotovila tudi, da delež starejših, ki živijo s samskimi sinovi skozi leta upada, kar je najverjetneje odraz poznega odhoda sinov od doma oziroma pozne poroke. Delež starejših, ki živijo s poročenimi sinovi ali hčerami, pa skozi leta narašča.

### **2.3 Omrežje starostnikov**

Za razumevanje stanovanjskih potreb in želja starejših prebivalcev je potrebno poznati tudi socialna omrežja starejših prebivalcev<sup>5</sup>. Njihova omrežja sestavljajo tako formalni kot neformalni viri, v prvem primeru so to institucije, v drugem pa družina, sosede ter prijatelji.

Wengerjeva (v Hlebec 2003, 171) je v Veliki Britaniji odkrila pet različnih tipov socialnih omrežij starostnikov, ki se razlikujejo glede na oddaljenost najbližjih sorodnikov, stopnjo sodelovanja z družino, s prijatelji in sosedi ter glede na vključenost

---

<sup>5</sup> Socialno omrežje predstavlja končno število alterjev in odnose med njimi.

v lokalne skupnosti in prostovoljne skupine. Na oblikovanje in vzdrževanje socialnega omrežja vplivajo dejavniki, kot so družinske značilnosti (poroke, rodnost predhodnih generacij, zaporedje rojstev), selitve ter posameznikova osebnost in temperament. Značilnosti posameznih tipov socialnih omrežij so naslednje:

1. **sorodstveno oziroma družinsko omrežje**: posamezniki bivajo skupaj z otrokom, družina skrbi za večino potreb starostnika. Imajo tudi nekaj prijateljev in sosedov, ki pa imajo bolj obrobno vlogo. Omrežja so majhna (do štirje člani), bolj verjetno gre za ovdovele, starejše (čez 80 let) osebe;
2. **omrežje, integrirano v bivalno okolje**: razvoj takega omrežja temelji na dolgotrajnem bivanju v isti skupnosti in na aktivnem vključevanju vanjo, med značilnosti pa spada tudi tesna povezanost z družino, prijatelji in sosedi, ki pa geografsko niso pretirano oddaljeni. Omrežja so večja, štejejo do osem članov, starostniki pa mlajši (65–74 let);
3. **samostojno, samozadostno omrežje**: gre za tipično povezanost z enim sorodnikom, ki je lahko tudi geografsko oddaljen in običajno ni otrok. Najbolj zaupajo sosedom, njihovo življenje je predvsem omejeno na gospodinjstvo in precej izolirano. Gre za samske osebe, ki večinoma živijo same in nimajo otrok, njihova omrežja pa štejejo do štiri člane;
4. **oporno omrežje širšega bivalnega okolja**: ti starostniki, ki imajo velika omrežja (osem in več članov) so aktivno povezani z geografsko oddaljenimi sorodniki in bližnjimi prijatelji ter sosedi. Tak tip omrežja se pogosteje razvije pri selitvi ob upokojitvi in gre pogosteje za osebe iz srednjega sloja;
5. **omrežje oseb z zaprto zasebnostjo**: razvijejo jih neodvisni pari ali odvisne stare osebe, ki živijo zelo izolirano. Sorodniki (če so) so geografsko oddaljeni, stikov s sosedi ni, imajo pa nekaj prijateljev, ki živijo v bližini. Gre za majhna omrežja, sestavljena iz največ štirih članov.

Med navedenimi tipi socialne opore sta najbolj ranljiva tretji in peti tip, saj starostnik v primeru bolezni ali pri povečanih potrebah po socialni opori nujno potrebuje institucionalno bivanje in nego (Wenger v Hlebec 2003, 171–172).

V Sloveniji je med starimi ljudmi po mnenju Nagodetove (2009, 129) največkrat zaznati družinski oziroma sorodniški tip socialnega omrežja, sestavljen večinoma iz ženskih sorodnic, medtem ko zaradi geografske bližine sorodnikov najbolj ranljivih tipov omrežja nimamo.

Starostniki se torej prav tako kot ostali segmenti populacije za izmenjavo socialne opore v veliki meri obračajo na neformalna socialna omrežja, torej posameznike, ki so s starostnikom pomembno povezani in spadajo v njegovo zasebno sfero. Njihovi družinski člani (partner, otroci in drugi) predstavljajo starejšim posameznikom najpomembnejši vir opore (Filipovič in drugi 2005, 205; Hlebec in Mandič 2005, 4–5), kar pa je seveda povsem pričakovano, saj so jim ti ljudje pogosto najbližje (tako lokacijsko kot čustveno); prav tako je že zaradi sorodstvene povezanosti pričakovati, da bodo ti ljudje tisti, ki jim bodo v pomoč, ko bodo le-to potrebovali.

Pomembno dopolnilo omrežju socialne opore starostnikov lahko predstavljajo njihovi sosedje. Sosedje so pomemben vir socialne opore in skrbijo za starejše predvsem znotraj skupnosti. Pomembnost sosedskih vezi naj bi s starostjo celo naraščala, najpomembnejši pa so za tiste, ki ne živijo v domu in tudi ne živijo s katerim od družinskih članov (Filipovič Hrast 2009, 171). Za te posameznike, ki čutijo pomanjkanje družinskih virov pomoči, lahko postanejo te vezi celo primarna opora. Filipovič in drugi (2005, 218) navajajo, da je »vloga sosedov pri nas predvsem instrumentalna, to je praktična pomoč pri opravljanju različnih opravil, npr. gospodinjskih. Poleg tega je vloga sosedov precejšnja predvsem pri druženju. Manjša je pri bolj osebnih ali pomembnejših stvareh, kot so osebni pogovori, finančna pomoč.« Pri tvorjenju omrežij starejših tako prednjačijo neformalni viri opore, tipično omrežje starostnika šteje nekje od pet do sedem oseb, med katerimi so člani družine, drugi sorodniki, prijatelji in sosedje (Hlebec 2003, 171–172).

### **3 Stanovanjska oskrba starejšega prebivalstva**

V tem delu bom predstavila pomen, ki ga ima stanovanje za starejšega prebivalca, zakaj je pomembna stanovanjska oskrba za starejše; nekaj besed bom namenila tudi stanovanjski politiki.



### **3.1 Pomen stanovanja**

Večina ljudi si pod pojmom stanovanje predstavlja stanovanje v stanovanjskem bloku ali družinski hiši. Vendar pa stanovanje predstavlja vsak fizični in socialni prostor, ki ga posameznik obvladuje, v katerem izraža osebno identiteto in zasebnost ter prostor, kjer se počuti varnega. In, kot pravi Mandič (1999b, 187), predstavlja stanovanje eno izmed najkompleksnejših dobrin, saj ga opisuje veliko število lastnosti, ki so za uporabnika pomembne. Med te lastnosti spadajo tako fizične značilnosti stanovanja kot bivališča (npr. velikost, osvetljenost, trdnost strukture, opremljenost z infrastrukturo itd.), kot vrsta drugih težje merljivih lastnosti (npr. trajnost in varnost uporabe, zasebnost doma, premoženjska tveganja, prijateljske vezi v soseščini, uglednost lokacije). Stanovanje je lahko za nekoga počitniška hišica ob morju, za drugega pa razkošna vila v centru mesta. Seveda predstavlja stanovanje le neki fizični okvir, medtem ko je njegova notranjost pomembnejša, saj nam predstavlja tisto, za kar rečemo, da je naš dom.

Odnos posameznika do stanovanja oziroma doma se z njegovim staranjem spreminja. Dom postane v starosti bistveno pomembnejši. Zmanjšanje mobilnosti, zmanjšanje družabnih priložnosti (kot rezultat ločitev, izgube partnerja oziroma smrti prijateljev), rezultira v močni navezanosti na dom. Z domom so povezani tudi spomini, ki so se kopičili skozi vsa leta in zdaj spominjajo na preteklost ter identiteto (Heywood in drugi 2002, 30). Stanovanje predstavlja starejšim tudi dom, ki ne prinaša več le materialne posesti ali identitete, temveč ga povezujejo predvsem z varnostjo. Dom ima zanje tudi simbolni pomen, saj kaže na to, kaj so v svojem življenju dosegli in kaj bodo lahko prenesli na naslednje generacije (Thorns 1996).

Dom tako zdaj nosi več pomenov: od prostora zasebnosti in občutka nadzora, ki ga ponuja, zbirke premoženja, ki v nas vzbuja občutek kontinuitete, prostora, kjer potekajo vsakodnevne aktivnosti, ki oskrbujejo ljudi z občutkom kdo so, pa do našega družbenega omrežja, ki se je razvilo kot rezultat bivanja na določenem mestu (Clough in drugi 2004, 89–108).

### **3.2 Potreba po stanovanjski oskrbi**

Vovkova (v Hojnik Zupanc 1997) navaja, da lahko potrebo po stanovanjski oskrbi za stare ljudi utemeljimo z naslednjih vidikov, in sicer:

- **zdravstveni vidik:** stari ljudje potrebujejo zaradi svoje starosti vsaj nadzor za svoja osnovna življenjska opravila. Proces staranja postaja vse bolj izrazit, slabe življenjske razmere in psihofizična neaktivnost pa ga še poslabšajo. Zdravstveno stanje postaja labilnejše, pojavi se večbolezenskost, kar pripelje do povečanja potrebe po zdravstvenem varstvu, negi in nadzoru;
- **demografsko-statistični vidik;**<sup>6</sup>
- **psiho-socialni vidik:** prehod v tretje življenjsko obdobje je lahko zelo boleče, saj pride do več stresnih situacij, kot so odhod otrok iz družine, upokojitev, smrt zakonca oziroma ožjega družinskega člana. Stanovanje postane preveliko, neobvladljivo in predrago. Olajšanje lahko prinese zamenjava za manjše stanovanje, ki je v bližini oziroma v znanem okolju, kjer so prijatelji, znanci ali družinski člani. Preselitev v dom je lahko za starega človeka zelo boleča;
- **urbanistično-arhitekturni vidik:** ustrezno načrtovano in opremljeno stanovanje, zgrajeno brez arhitekturnih ovir, staremu človeku olajša vodenje lastnega gospodinjstva in ga s tem ohranja dlje časa čilega. Pomembna je ureditev širšega bivalnega okolja, ki omogoča dosegljivost do centralnih dejavnosti. Na voljo morajo biti možnosti za fizično dejavnost in možnost povečanja radija mobilnosti doma. Urbanistične in arhitekturne rešitve ne smejo pomeniti ovir, kar pomeni, da morajo biti zagotovljene dostopnost, uporabnost in nezapletenost prostora.

### **3.3 Stanovanjska politika in starejše prebivalstvo**

Stanovanjske politike so se v preteklosti usmerjale predvsem v gradnjo domov za ostarele ali podobnih institucionalnih bivanjskih prostorov, saj so dojemale starejše kot nesposobne za samostojno življenje. Vendar pa danes vemo, da je med starejšimi

---

<sup>6</sup> Glej poglavje demografske spremembe.

mного takšnih, ki so sposobni samostojnega bivanja (to so predvsem tisti, ki spadajo v tretje življenjsko obdobje) in tako so tudi stanovanjske politike začele dajati prednost omogočanju starejšim bivanje doma, hkrati pa so povečevale tudi število prilagodljivejših stanovanjskih rešitev za starejše. Stanovanjska politika si tako danes na področju stanovanjskega vprašanja starejših prizadeva za vse večjo usmerjenost k potrebam starejših in se zaveda različnosti teh potreb, hkrati pa upošteva splošno načelo gerontologije, po katerem je potrebno starejšim omogočiti, da čim dlje ostanejo v domačem okolju (Filipović v Mandič in Filipović 2002, 57–58). Tako v Sloveniji, kot v drugih evropskih državah, se uvajajo nove oblike stanovanj, prilagojenih starejšemu delu prebivalstva. Nekaj pogostejših bom opisala v naslednjem poglavju, v nadaljevanju pa bom izpostavila nekaj ključnih političnih dokumentov, ki zadevajo stanovanjsko problematiko starejših.

Stanovanjski zakon državi nalaga, poleg tega, da določa in spremlja izvajanje stanovanjske politike, tudi skrb za razvojno raziskovalno dejavnost na stanovanjskem področju ter spremljanje višine najemnine po vrstah najemnih stanovanj na nivoju regije in države. Državljanom je potrebno zagotoviti priložnost za pridobivanje primernih stanovanj, prav tako pa morajo biti varovane pravice najemnikov. Naloga države je torej, da priskrbi primerna stanovanja za starejše, oskrbo s stanovanji pa zakon prepušča Nacionalnemu stanovanjskemu programu.

Pomemben je tudi 23. člen Evropske socialne listine, saj kot prednostne cilje določa omogočanje starejšim, da ostanejo polnopravni člani družbe tako dolgo, kot je to mogoče, da svobodno izbirajo svoj življenjski slog in zaživijo samostojno v domačem okolju tako dolgo, kot želijo in zmorejo ter, da se starejšim osebam, ki živijo v ustanovah, priskrbi ustrezno pomoč. Da je potrebno starejšim omogočiti, da ostanejo čim dlje integrirani v domače okolje, navajajo tudi programi, kot so: Nacionalni program razvoja varstva starejših v Sloveniji do leta 2005 (1997), kjer izpostavljajo organizirane storitve v bivalnem okolju; Nacionalni program zdravstvenega varstva (2000), ki med ukrepe za varovanje zdravja starejših navaja čim daljše neodvisno življenje v starem okolju, ki so ga navajeni, zagotavljanje ustreznega zdravstvenega varstva in organiziranje neinstitutionalnih oblik življenja; ter Strategija varstva starejših do leta 2010 (2006), ki gradi na dobrih izkušnjah ter programih, ki so do takrat delovali. Strategija varstva starejših do leta 2010 (2006) med svoje cilje uvršča tudi:

- širitev kapacitet domskega varstva za stare ljudi (vključiti vsaj 5 % starejših od 65 let);
- dograjevanje mreže kapacitet dnevnega varstva z možnostjo vključitve najmanj 0,3 % starejših od 65 let;
- širjenje pomoči na domu, da je bo do leta 2010 deležnih 3 % ljudi, ki so starejši od 65 let;
- širjenje sistema oskrbovanih stanovanj tako, da bo mogoča vključitev vsaj 0,5 % starejših od 65 let;
- širjenje mreže izvajalcev sistema pomoči na daljavo s skupnimi vlaganji države in lokalnih skupnosti ter njegova racionalna organizacija tako, da bo zagotovljena dostopna javna mreža izvajalcev, ki bo zajela celotno območje države.

Pri oblikovanju stanovanjskih politik je pomembno tudi sodelovanje države z nevladnimi organizacijami. Značilnost sodobne stanovanjske politike je, da se je v njej država znašla v vlogi omogočanja, kar pomeni, da naj bi bilo njeno delo omogočanje in usposabljanje koncesionarjev, da namesto nje, v njenem imenu in v interesu uporabnikov izvajajo storitve ter zagotavljajo zadovoljevanje vse bolj diferenciranih in individualiziranih stanovanjskih potreb. Pri tem je torej pomembno tesno sodelovanje z akterji tako iz javnega kot tudi iz zasebnega in nevladnega sektorja. V zadnjem času (zlasti od 70. let naprej) je prišlo do zmanjšanja neposredne in povečanja posredne vloge države na področju stanovanjske oskrbe. To pomeni, da država ne zagotavlja zadovoljevanja potreb sama s svojim lastnim aparatom, temveč daje selektivno podporo drugim akterjem stanovanjske oskrbe. Država je tako prešla preko omejevalne, oblikovalne in oskrbovalne v podporno funkcijo (Aleksić in Sušnik v Mandič 1999a, 223–224).

Ena izmed večjih nevladnih organizacij v Evropski politiki, ki zastopa interese starejših, je AGE, ki deluje predvsem na ravni EU. V AGE je vključenih več kot 100 organizacij iz držav članic, ki predstavljajo organizacije, ki zastopajo interese starejših in se aktivno odzivajo na vseh področjih, ki zadevajo starejše prebivalce (Age platform Europe).

### **3.4 Opredelitev stanovanja za starejše in njihove stanovanjske potrebe**

Bistvo stanovanja je, da nam omogoča varnost ter dobro počutje. Z leti postajamo ljudje zahtevnejši, lahko nas pestijo zdravstvene težave in ker večino življenja preživimo na svojih domovih, je pomembno, da nam le-ti nudijo vse potrebno za čim bolj neodvisno življenje. Svetovna zdravstvena organizacija (WHO) je izdala priročnik »mesta, prijazna starejšim ljudem« (2007), iz katerega bom strnila nekaj pomembnejših dejavnikov, ki kažejo na to, katera stanovanja so primerna za starejše ljudi, oziroma ali nam bo naše sedanje stanovanje ugajalo tudi v starosti.

**Finančna dostopnost.** Stanovanje mora biti dosegljivo vsem starejšim ljudem, kar pomeni, da ni preveliko, da so obratovalni stroški v zmožnostih starejših, prav tako najemnine. V Genevi poročajo, da starejši ljudje živijo v njim prevelikih stanovanjih, vendar se zaradi finančnih nezmožnosti ne morejo preseliti v primerna stanovanja, saj so le-ta pogosto dražja.

**Zasnova stanovanj.** Zasnova stanovanj je pomembna, saj mora stanovanje posamezniku omogočiti udobno življenje skozi vsa leta. Pri tem je potrebno upoštevati naslednje stvari: stanovanje ima dvigalo v primeru, če je stavba večnadstropna; kuhinja, kopalnica in stranišče so prilagojeni oziroma se lahko prilagodijo potrebam starejših; stanovanje je prostorno in omogoča nemoteno gibanje z ortopedskimi pomagali; vsi dostopi ter vrata so primerna tudi za posameznike z vozički; tako klančina kot stopnice so opremljene z ograjo; stanovanje je ustrezno opremljeno za izpolnjevanje okoljskih pogojev (primerno prezračevanje oziroma gretje).

**Stanovanjski dodatki.** Stanovanjski dodatki (npr. posebej oblikovani fotelj, katapultni sedež) pripomorejo k temu, da starejši čim dlje živijo udobno v svojih stanovanjih. Ti dodatki morajo biti cenovno sprejemljivi in na voljo. Star človek potrebuje tudi večjo osvetljenost prostora, zato je pomembno, da so mu na voljo dodatni izvori luči ter različna svetila.

**Dostop do storitev in objektov.** Stanovanje mora biti v bližini storitev in objektov, kot so trgovina, cerkev, bar, rekreacijske površin itd. To je še posebej pomembno, saj si večina želi »starati se doma« in to jim lahko omogoči le bližina storitev, ki jih potrebujejo. Javni prostori so izjemnega pomena za starejše tudi zato, ker nudijo priložnost za socialne stike, ki se odvijajo na zelenih površinah, igriščih, ulicah. Ti

prostori so nepogrešljivi, saj omogočajo posameznikom sprostitev in komunikacijo s sosedi oziroma naključnimi mimoidočimi. Starejši pa poleg varnih in mirnih pešpoti potrebujejo tudi prostor za sedenje, druženje in pasivno aktivnost. Te površine morajo biti locirane tako, da omogočajo pogled na dogajanje v okolici, ločeno od motečih dejavnikov in hrupa, prav tako morajo biti tudi dobro osenčene.

**Bivalno okolje.** Kot sem že omenila, je pomembno, da imajo starejši dovolj prostora, tako za nemoteno gibanje kot tudi za svoje hobije, kot so razne zbirke, vadbeni pripomočki, računalnik itd. Starejši si želijo tudi zasebnosti, zato je pomembno, da stanovanja niso prenatrana in da omogočajo udobno bivanje. Starejši se morajo počutiti varne v okolju, kjer živijo, kar med drugim pomeni, da morajo biti stanovanja locirana v okolju, varnem pred naravnimi nesrečami, dobrodošel pa je tudi kakšen zvonec za nujno pomoč.

### **3.5 Oblike stanovanjske oskrbe in varstva starejših ljudi v Sloveniji**

Veliko ljudi meni, da bodo svojo starost preživel ali doma v oskrbi družine ali v domu upokojencev. Vendar pa je starejšim na voljo več alternativ stanovanjskega varstva. V nadaljevanju bom predstavila nekaj pogostejših oblik stanovanjskega varstva v Sloveniji, ki jih delimo na individualno, zavodsko in dnevno bivanje.

#### **3.5.1 Individualno bivanje**

##### **Stanovanje za stare ljudi ali upokojensko stanovanje:**

stanovanje za stare ljudi je polnovredno manjše stanovanje, ki zadostuje potrebam starega človeka. Pogosto so ta stanovanja le za enega ali dva starostnika in so namenjena tistim, ki zmorejo živeti sami ter so sposobni sami voditi gospodinjstvo (lahko tudi z nekaj pomoči). To stanovanje mora zadostiti zahtevam, kot so: dosledna gradnja brez kakršnihkoli grajenih ovir, pravilno izbrana lokacija, funkcionalna in enostavna zasnova stanovanjske enote s smotrno razvrstitvijo ter najpomembnejša, stanovanje daje staremu človeku občutek varnosti (Vovk 1994, 51).

Glede na organizacijo pomoči razlikujemo dve vrsti stanovanj za stare ljudi, in sicer:

- stanovanja za stare ljudi, ki še lahko zadovoljujejo svoje življenjske potrebe na relativno samostojen način. Organizirana je pomoč iz centra za socialno delo, krajevne skupnosti ali doma starejših občanov, ki pa je občasna, ob določenih dnevih ali urah, po dogovoru in potrebi;
- varovana stanovanja za stare ljudi. Namenjena so osebam, ki potrebujejo pomoč pri vsakodnevnem življenju, vendar so še sposobni skrbeti zase. Na voljo so razne oblike pomoči samo, da se jim zagotovi neodvisno življenje. Stanovalci dobivajo pomoč iz svoje socialno-zdravstvene centrale, ki deluje 24 ur na dan in je v neposredni bližini. Povezana je preko signalnih naprav z vsemi stanovanji, ki so seveda družna (Vovk 1994, 51). Ta stanovanja so torej manjša (večinoma garsonjere ali enosobna stanovanja) in prilagojena starejšim ljudem, ki jih lahko kupijo ali najamejo.

### **Stanovanjski dom za stare ljudi**

Kadar so v eni zgradbi vse stanovanjske enote namenjene starim ljudem, govorimo o stanovanjskem domu za stare ljudi. To je torej zgradba, v kateri so samo manjša polnovredna stanovanja za stare ljudi z lastnim gospodinjstvom. Eno izmed stanovanj v zgradbi je namenjeno hišniku, ki mora skrbeti za vzdrževanje zgradbe. V pritlični etaži takšnega doma so lokali storitvenih dejavnosti, kot npr. javna pralnica s kemično čistilnico, frizer in pediker. Včasih so vključeni tudi prostori za razgibavanje ali delavnice za zaposlitveno terapijo, javna knjižnica itd. (Vovk 1994). Stanovanjski dom predstavlja najboljšo rešitev za stare ljudi, ki so manj aktivni, vendar želijo ostati samostojni čim dlje. Ker je v bližini še pomoč s strani hišnika, se hkrati počutijo tudi varneje.

#### **3.5.1.1 Običajno individualno stanovanje: lastništvo ali najemništvo**

Lastništvo ima pred najemništvom veliko prednosti. Prva je ta, da je lastniško stanovanje praviloma bolj opremljeno, oprema v stanovanju je tudi kakovostnejša, saj smo jo kupili za svoje udobje, medtem ko se najemniki neprestano zavedajo, da živijo v

tuji nepremičnini, kar jih odvrča od tega, da bi vlagali svoje delo v zelene izboljšave (Saunders 1990 v Cirman 2002, 165). Velikost, oprema, razni dodatki in lokacija so pokazatelji kakovosti našega bivanja. Doling in Ford (2007, 116) navajata, da nam pri najemu stanovanje daje le fizično zavetje, medtem ko nam lastniško stanovanje omogoča tudi finančno varnost, saj kot prvo ne plačujemo najemnine, kot drugo pa predstavlja stanovanje naše finančno premoženje in ga lahko v primeru pomanjkanja denarja prodamo. Med prednosti lastniškega stanovanja lahko uvrstimo tudi možnost zapustiti premoženje naslednikom, s čimer jih lahko tudi zavarujemo pred revščino (Köhli et al 2005, 41). Beyer (1965 v Mandič 1996, 249) navaja še naslednje ugodnosti lastniškega stanovanja: lastno stanovanje nudi višji status v skupnosti, pritiklino (npr. vrt, drvarnica), boljši dostop do posojil in svobodo pred hišnim posestnikom. Vsekakor pa ima tudi najemno stanovanje svoje prednosti. Najemnik ni vezan na lokacijo stanovanja, ima bistveno boljšo stanovanjsko mobilnost in se lažje odloči za selitev v primeru spremenjenih stanovanjskih potreb. Prav tako ne tvega izgube prihrankov zaradi znižanja tržne vrednosti stanovanja, je prost odgovornosti za vzdrževanje stanovanja, hkrati pa ima več priložnosti za bivanje na lokacijah, ki so bližje družinskim članom ali prijateljem.

### **3.5.2 Zavodsko bivanje**

Ko človek ne zmore več bivati v individualnem gospodinjstvu, mu je potrebno omogočiti prebivanje v domu za starejše osebe (Mali 2009, 96). Ena izmed pomembnih razlik med življenjem v domačem okolju in življenju v instituciji je v tem, da si ljudje življenjski prostor ustvarjamo z lastno dejavnostjo, aktivnostjo in ustvarjalnostjo ter mu s tem damo svoj pečat; to nas dela tudi samostojnejše. Dejavnosti v instituciji so utečene in konkretne ter ne omogočajo posameznikove individualnosti (Mali 2008, 223).

Čeprav obstajajo v svetu poleg domov za starejše prebivalce različne oblike pomoči starejšim, je za Slovenijo značilna izrazito institucionalna usmeritev.

Za institucionalno varstvo starejših ljudi skrbijo pri nas predvsem domovi za starejše, ki so praviloma javni, socialnovarstveni in opravljajo dejavnost socialnega varstva nepridobitno, kot javno službo; povečuje se tudi število tovrstnih zasebnih ustanov. Po mednarodnih merilih je potrebno v domovih za ostarele priskrbeti mesta za vsaj 5 %



ljudi, starejših od 65 let. Leta 1964 je znašal ta odstotek le 1,3 % (Accetto 1968, 32). Leta 2006 je bila po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije zmogljivost v vseh domovih za starejše v Sloveniji 13.699 oseb, ob začetku leta 2009 pa naj bi po podatkih Skupnosti socialnih zavodov bilo na voljo v domovih že 18.494. Kot ugotavlja Mali (2009, 98), se zastavljenemu odstotku počasi približujemo, vendar ga danes še ne dosegamo. Zaskrbljujoče pa je tudi dejstvo, da ne zadoščamo niti standardom bivanja v pretežno enoposteljnih sobah.

Pri nas so domovi zelo veliki. V povprečju je v enem domu nastanjenih čez 200 varovancev, imamo pa tudi domove z več kot 500 varovancev. Prehrana, čistoča, ogrevanje, zdravstveno varstvo in nega, delovna terapija in fizioterapija ter druge materialne storitve so na visoki, nadpovprečni ravni (Ramovš 2003, 313).

### 3.5.2.1 Tipi domov za starejše prebivalce

Poznamo naslednje tipe domov za starejše ljudi:

**dom za stare ljudi**<sup>7</sup>, kjer prebivajo starejši v eno- ali večposteljnih sobah, odvisno od standarda posamezne države. Za te domove so značilni skupni prostori, kot so jedilnica, klubski prostori ter prostori za organizacijo zdravstvene službe. V te domove so praviloma sprejemali le stare zdrave ljudi, vendar je danes med njimi vse več kronično bolnih, ki jih iz raznih vzrokov niso preselili v domove z intenzivno nego;

**dom z intenzivno nego**<sup>8</sup>, kjer imajo prebivalci poleg celotne oskrbe, ki so je deležni prebivalci domov za starejše ljudi, dodatno tudi vse potrebno za nego starejših kroničnih bolnikov, ki prevladujejo med stanovalci teh domov, torej ustrezne prostore in opremo. Prebivalci so v teh domovih deležni dobre bolniške nege, neprekinjene dolgotrajne terapije in stalnega zdravniškega nadzora;

**dom za dementne starejše prebivalce**, ki predstavlja organiziran specialen dom s posebno nego in terapijo;

**dom kombiniranega tipa za stare ljudi**: v teh domovih prebivajo tako zdravi ljudje, starejši kronični bolniki, kot tudi tisti, ki so preboleli bolezen, vendar se morajo še okrepiti, t.i. prebolevniki. Takšen dom mora imeti vse ustrezne prostore in opremo, ki jo

<sup>7</sup> Ang.: Home for Aged, Nem.:Altersheim.

<sup>8</sup> Ang.:Nursing Home, Nem.:alterspflegeheim.

potrebujejo tako zdravi prebivalci, kot tudi kronično bolni in prebolevniki (Accetto 1968, 44–47).

Tako oskrbovanci domov za ostarele kot tamkajšnji zaposleni strokovnjaki ugotavljajo, da koncepti domov za ostarele iz preteklosti ne ustrezajo današnjim potrebam, željam in zahtevam uporabnikov, prav tako pa ne usmeritvam strok, zastopanih na področju domskega varstva. Življenje in delo v domovih sta tako v zadnjih letih postavljena pred nove izzive (Mali 2008, 4).

### **3.5.3 Dnevno bivanje**

Namenjeno je starostnikom, ki še ne potrebujejo zahtevne zdravstvene celodnevne domske oskrbe, potrebujejo pa varstvo, oskrbo in druženje. Starejši ljudje so sicer v domači oskrbi, vendar pa čez dan, ko so drugi družinski člani v službi ali šoli, niso zmožni živeti sami in se jih za ta čas odpelje v dnevni center. Dnevno varstvo je oblika institucionalnega varstva, ki ga je potrebno (so)financirati. Dejavnost dnevnih centrov je za starejše zelo pomembna, saj obiskovalce bogati, svoje razbremenjuje, omogoča ter podaljšuje starejšim bivanje v lastnem domu ter olajša prehod v domsko obliko varstva in oskrbe. Uporabniki dnevno prihajajo v dom, kjer jim zagotovijo socialno oskrbo in nego ter zdravstveno varstvo glede na njihovo stanje in potrebe. Dnevni centri ponujajo starejšim različne dejavnosti, s katerimi se jim zagotavlja višja kakovostna raven življenja oziroma preživljanja starosti. Izvajalci poskrbijo za zdravo prehrano, zdravstveno nego in oskrbo, počitek ter sprehode, kulturne in družabne prireditve ter ustvarjalne delavnice. Udeleženci teh dejavnosti tako vzdržujejo psihofizično kondicijo, prav tako pa se aktivno vključujejo v socialno okolje (Viktor 2007).

### **3.6 Pomen lokacije**

Pri načrtovanju objektov za stare ljudi je izjemnega pomena pravilno izbrana lokacija. Pri izbiri le-te so pomembni dejavniki, ki nudijo starejšim občutek varnosti in udobnosti. Glede na spremembe in pomanjkljivosti, ki nastajajo med procesom staranja, je pomembno, da so stanovanja za stare ljudi locirana v nehrupnem okolju z ugodnimi klimatskimi pogoji, predvsem glede vetra in vlage. Zaradi večje potrebe po toploti in

boljši osvetlitvi je pomembno tudi, da so stanovanja orientirana tako, da so čim bolj osončena. Kot že omenjeno, je pri starejših ljudeh zelo zaželena bližina zelenih površin, ne le zaradi možnosti sprehajanja, temveč tudi zaradi prečiščevanja zraka in dušenja hrupa (Vovk 1994, 52).

Lokacija stanovanja za stare ljudi, predvsem v novih stanovanjskih območjih, mora biti izbrana tako, da pripomore k prilagajanju, da nudi vzpostavitev družabnih stikov in dostop v javno življenje. Zaradi tega so zelo pomembne dostopne prometne zveze z ustreznimi postajališči. Dobra lokacija omogoča tudi uporabo javnih prometnih sredstev, s katerimi lahko star človek pride sam do raznih »izvorov« pomoči (Vovk 1994, 52–53). S tem se jim torej omogoči, da lahko obiskujejo tudi knjižnice, gledališče, razne trgovine in se morda odpravijo tudi na plavanje ali na klepet v kavarno, kjer se srečajo s prijatelji.

Ker se stari ljudje počutijo prijetneje, če imajo okrog sebe mlajše, jih ne smemo nakopičiti v preveliki meri, niti odmakniti njihovih stanovanj na obrobje. Njihova stanovanja morajo biti vključena v stanovanja ostalih starostnih skupin in to tako, da se ne ustvari trenja med njimi. Ponekod v svetu zagovarjajo lokacijo stanovanj v bližini doma za stare ljudi z dnevnim centrom, češ da se preko njegovih dejavnosti in stikov s stanovalci doma zlahka spozna zavodski način življenja. Ko pride čas, da se star človek preseli v zavod, prehod zanj ni tako boleč (Vovk 1994, 52–53).

### **3.7 Želje in dileme starejših**

Kakšne so želje starejših v Sloveniji glede stanovanj, so v Sloveniji ugotavljali že Sendi in sodelavci (2002) na podlagi ankete med starejšimi prebivalci Slovenije. Ugotovili so, da si starejši želijo predvsem čim dlje bivati v obstoječem stanovanju ali hiši. O selitvi v drugo stanovanje jih je razmišljala manj kot petina, poseben pomen pa je zanje imela tudi okolica, v kateri so prebivali. Dobra tretjina starejših si je namreč želela bivati v okolju, v katerem je prebivalo več generacij.

Pravica vsakega posameznika je, da biva tam, kjer želi. Problem nastane, če zaradi osebne stiske ne zmore več bivati, kjer bi sicer želel. Zato je v takem primeru starostnik pred dilemo, ali naj ostane ali gre.

Nekateri se odločijo za preselitev, zopet drugi ne. Tisti, ki so odločijo za menjavo svojega bivališča, so večinoma v zgodnjih zrelih letih, oziroma že spadajo v tretje življenjsko obdobje (Rolfe in drugi 1993 v Clough in drugi 2004). To nakazuje na to, da ljudje začnejo razmišljati o stanovanjskih načrtih za prihodnost takrat, ko vstopijo v obdobje upokojevanja. Takrat je tudi večja verjetnost, da se odločijo za selitev. Če se v tem času niso preselili, bo verjetnost za selitev upadla, razen v primeru, če pride do sprememb okoliščin. Te spremembe so povezane bodisi z zdravstvenimi težavami, izgubo partnerja oziroma s preselitvijo članov družine (Venti in Wise 2000, 2; Clough in drugi 2004, 48). Dejstvo pa je, da se večina starejših ne odloči za preselitev in tako je želja starati se na mestu («age in place») daleč najbolj zaželena stanovanjska izbira med starejšimi prebivalci. To potrjujejo tudi rezultati ankete American Association of Retired Persons, saj se je pri tej anketi kar 95 % oseb, starejših od 75 let, strinjalo s trditvijo »Kar si res želim je ostati v svojem trenutnem stanovanju tako dolgo, kot bo mogoče« (Venti in Wise 2000, 2). Na preselitev v starosti pa lahko vpliva več dejavnikov. Pomembnejši je materialna zmožnost za to dejanje, kjer imajo več možnosti lastniki kot najemniki stanovanj. Drugi pomemben dejavnik je želja po preselitvi. Kot že omenjeno, se starejši večinoma ne odločajo za preselitev, saj jim predstavlja stanovanje tudi dom, s katerim se identificirajo in kjer so živeli samostojno življenje. Preselitev v starosti je tako za posameznika neboleča le, če je usklajena z njegovimi željami in je prostovoljna. Tretji pomemben dejavnik je neformalna socialna mreža, stkana v obstoječem bivalnem okolju. Starejši se težje ločijo od prijateljev in sorodnikov, hkrati pa jim je ob njihovi podpori sprememba bivališča lažja (Hojnik-Zupanc 1999, 69–70).

Pomembno je tudi vedeti, kaj si starejši želijo od stanovanja oziroma na kaj so pozorni, ko iščejo primerno stanovanje. Najpreprostejši odgovor je ta, da želijo, da jim stanovanje omogoča, da živijo, kot sami želijo ter da je upravljanje stanovanja preprosto in jim tudi čez čas ne bo delalo težav. To pomeni, da ni oteženo samo prenavljanje stanovanj (barvanje, opremljanje, popraviljanje), kot so preproste tudi vsakodnevne obveznosti (npr. čiščenje, ogrevanje). Zelo veliko ljudi si želi ob preselitvi v novo

stanovanje tudi zmanjšati obratovalne stroške, kar pomeni, da so pomembna karakteristika stanovanj, v katerega se preseljujejo starejši, tudi ugodni tekoči stroški. Prav tako si ljudje na stara leta ne želijo več obveznosti, ki jih le s težavo opravljajo. Med te obveznosti spada tudi urejanje vrtov, kar lahko postane prezahtevno in zato nekateri namenoma iščejo stanovanja brez vrtov (Clough in drugi 2004, 156–164).

Ne glede na kakovost novogradenj, s tokom časa zgradbe zastarajo. Prav tako se stanovalci skozi čas spreminjajo in z njimi tudi njihove navade ter potrebe. Kadar si starejši želijo ostati v svojih stanovanjih, hkrati jim je zaradi zastarelosti to onemogočeno, je najlažja rešitev adaptacija stanovanja. Ker prihaja do sprememb v velikosti gospodinjstev, je ponekod potrebno spreminjanje večjih stanovanj v manjše, spet druga stanovanja potrebujejo pritikline, npr. dvigala, sodobne kuhinje, sanitarije in kopalnice.

Da bodo stanovanja dejansko služila starejšim ljudem, Vovkova (1997) navaja ključne stvari, na katere moramo biti pozorni ob prenovi stanovanj. Le-te so:

- pomemben je osvetljen vhod v stavbo, saj preprečuje nepotrebna spotikanja, iskanja ključavnice in zvonca;
- ker lahko stopnice predstavljajo oviro za teže gibljive ljudi, je potrebno ob njih zgraditi klančino. Tako stopnice kot klančina naj bodo opremljene z ograjo, saj je pomembno, da ima star človek dober in varen oprijem;
- v stanovanju mora biti dovolj prostora za nemoteno gibanje. Tla ne smejo biti gladka in spolzka, priporočljive so pritrjene preproge;
- razsvetljava naj bo dovolj močna, vendar ne bleščeča. Potrebni so dodatni izvori luči, različna svetila, priporočljivo je tudi stikalo za uravnavanje jakosti svetlobe;
- ker star človek raje dela sede, morajo biti v kuhinji delovne površine nižje, kot so sicer, lahko pa se tudi doda stol z nastavljivo višino sedeža. Vsi elementi morajo biti na taki višini, da so zlahka dosegljivi. Priporočeni so kuhinjski elementi na kolescih in štedilnik z ločeno kuhalno ploščo od pečice. Tudi v tem prostoru je potrebna dodatna razsvetljava in ker si med delom s hrbtom delamo senco na delovni površini, naj bo le-ta pritrjena na spodnjo stran viseče omarice. Za invalidne osebe obstajajo tudi razni pripomočki, kot so ščipalke za jemanje s polic, pribor za delo z eno roko, posoda z vakuumsko pritrditvijo itd.;

- ker kopalno kad star človek težko uporablja, je priročnejša prha, bodisi s klopnim sedežem na steni ali kopalnim stolom na kolescih. Višino umivalnika je potrebno nastaviti na zeleno višino; prav tako obstajajo razni pripomočki, če je straniščna školjka za uporabnika prenizka, ker ima težave s sedenjem in vstajanjem. V kopalnici je zelo pomembno namestiti oprijemala, ročaje in drogo; le-ti ne smejo manjkati na steni ob kadi, prhi in straniščni školjki;
- postelja naj bo prilagojena telesnim meram in mobilnosti uporabnika. Kakovost in gibljivost vložka naj ustrežata osebnim željam in občutljivosti uporabnika, medicinskim napotkom ter anatomskim zahtevam. Postelja mora biti stabilna in iz higienskih razlogov neoporečna. Tudi ob postelji je pomembna primerna osvetljava, ki omogoča branje sede ali leže, prižiganje in ugašanje luči pa naj bo v dosegu roke iz postelje

S starostjo se soočamo z zmanjšanjem nekaterih psiho-fizičnih sposobnosti, zato je tudi tehnološki napredek pomemben za izboljšanje kakovosti vsakodnevnega življenja starejših prebivalcev. Podporne tehnologije (npr. inteligentni delilniki tablet, detektorji padca, detektorji prisotnosti v postelji) tako lahko prispevajo k bolj kakovostnemu in socialno integriranemu življenju tako oskrbovanih oseb, kot tudi neformalnih izvajalcev pomoči, saj zmanjšajo njihovo preobremenjenost. Z uporabo tovrstnih tehnologij se lahko ne podaljša le samostojno življenje starejših v njihovih lastnih domovih, temveč se tudi izboljša kakovost življenja tako starejšim kot mlajšim generacijam, ki skrbijo za svoje starše v visoki starosti. V Sloveniji so dostopne le preprostejše naprave. Ena izmed najbolj razširjenih je »rdeči gumb« (več v Rudel 2008), ki se je pri nas začel uvajati že leta 1992. Vendar pa starejšim uporaba novih tehnologij predstavlja nekaj nepoznanega, daje jim občutek, da tehnologija prevzema nadzor nad njimi, da bodo izgubili zasebnost in hkrati ostali sami. Iz teh razlogov se starejši pogosto izogibajo uporabi novih tehnologij (Dolničar 2009) in kot ugotavlja Rudel (v Dolničar 2009, 5), Slovenija zaostaja na področju telemedicine na domu za Evropo skoraj za deset let. Iz tega razloga bi bilo potrebno delati na tem, da se tudi v Sloveniji starejšim približa oziroma jasno predstavijo prednosti, ki jih prinaša uporaba podpornih tehnologij. Menim, da je eden izmed razlogov, da se pri nas ljudje ne odločajo v zadostni meri za pomoč na daljavo tudi v tem, da je ta storitev za večino predraga (v Ljubljani namreč kljub 80 % subvencioniranju stane 25 evrov na mesec (Marn 2010)).

## **4 Primerjalna empirična analiza stanovanjskih razmer starejšega prebivalstva Slovenije**

Kot sem opisala v tretjem poglavju, je stanovanje zelo kompleksna dobrina, katere kakovost je težko določiti. Prav tako je težko določiti, ali je stanovanje primerno za starejšega prebivalca, saj to določajo različne lastnosti stanovanj, kot so: dostopnost, velikost, zasnova stanovanj, stanovanjski dodatki in lokacija stanovanja. V tem delu sem merila le lastnosti, katerih kazalci so bili dostopni. S temi kazalci bom poskušala predstaviti stanovanjske razmere starejših v Evropi in jih primerjala s stanovanjskimi razmerami starejših pri nas. Uporabila sem podatke iz raziskave EQLS, ki jo predstavljam v nadaljevanju.

### **4.1 Predstavitev raziskave EQLS**

Druga raziskava »Kakovost življenja v Evropi« (EQLS) je potekala od septembra 2007 do februarja 2008. Izvedena je bila v 27-ih državah Evropske unije (Belgija, Danska, Nemčija, Grčija, Španija, Francija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Avstrija, Portugalska, Finska, Švedska, Velika Britanija, Ciper, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovaška, Slovenija, Bolgarija, Romunija) ter na Hrvaškem, v Makedoniji, Turčiji in na Norveškem. V svojih analizah sem uporabila vseh 27-ih držav EU, prav tako pa povprečja skupin držav EU15, EU27 in NMS12. V skupino EU15 spadajo stare, razvite članice EU (Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Nemčija, Grčija, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Portugalska, Španija, Švedska in Velika Britanija). V skupino NMS12 spadajo nove članice, priključene leta 2004 ozirom 2007 (Ciper, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Malta, Poljska, Slovaška, Slovenija, Bolgarija in Romunija). V skupino EU27 pa vse omenjene članice EU (Anderson in drugi 2009).

V raziskavi je sodelovalo 35. 000 anketirancev, starejših od 18 let. Anketiranje se je izvajalo v obliki osebnih intervjujev, razen v treh državah, kjer se je del anket opravil tudi preko telefona. V Franciji, Italiji, na Poljskem in Veliki Britaniji je sodelovalo približno 1500 oseb. Za Nemčijo in Turčijo je vzorec znašal 2000 oseb, v ostalih 24-ih državah pa je bilo anketiranih okoli 1000 oseb (Anderson in drugi 2009).

Zbiranje podatkov je bilo organizirano s strani mednarodnega koordinacijskega centra, specializiranega v mnenjskem raziskovanju (TNS-Opinion). Odziv je bil na splošno zadovoljujoč (58 %), vendar je prihajalo do velikih razlik med državami, od 40 % v Franciji, Grčiji, Nizozemskem in v Veliki Britaniji, do 80 % v Bolgariji, Romuniji ter na Irskem. Ko je bilo delo na terenu zaključeno, so zbrane podatke pregledali strokovnjaki iz Eurofondove raziskovalne ekipe (Anderson in drugi 2009).

Vzorci so uteženi in tako reprezentativni na ravni populacije posamezne države. Evropska raziskava o kakovosti življenja je edinstven poskus poučevanja kakovosti življenja v številnih državah. Predstavlja pomemben vir informacij, ki osvetljujejo socialne in gospodarske izzive, s katerimi se srečuje Evropska unija. Raziskava je bila razvita kot orodje za dokumentiranje in analiziranje socialnega položaja v Evropi. Tako nam je lahko v pomoč pri razpravah glede vprašanj, kot so spreminjajoče se družinske strukture, socialna izključenost in demografski izzivi (Anderson in drugi 2009).

Pri analizi sem se še posebej osredotočila na Slovenijo in na podobnosti ter razlike v primerjavi z drugimi državami in skupinami.

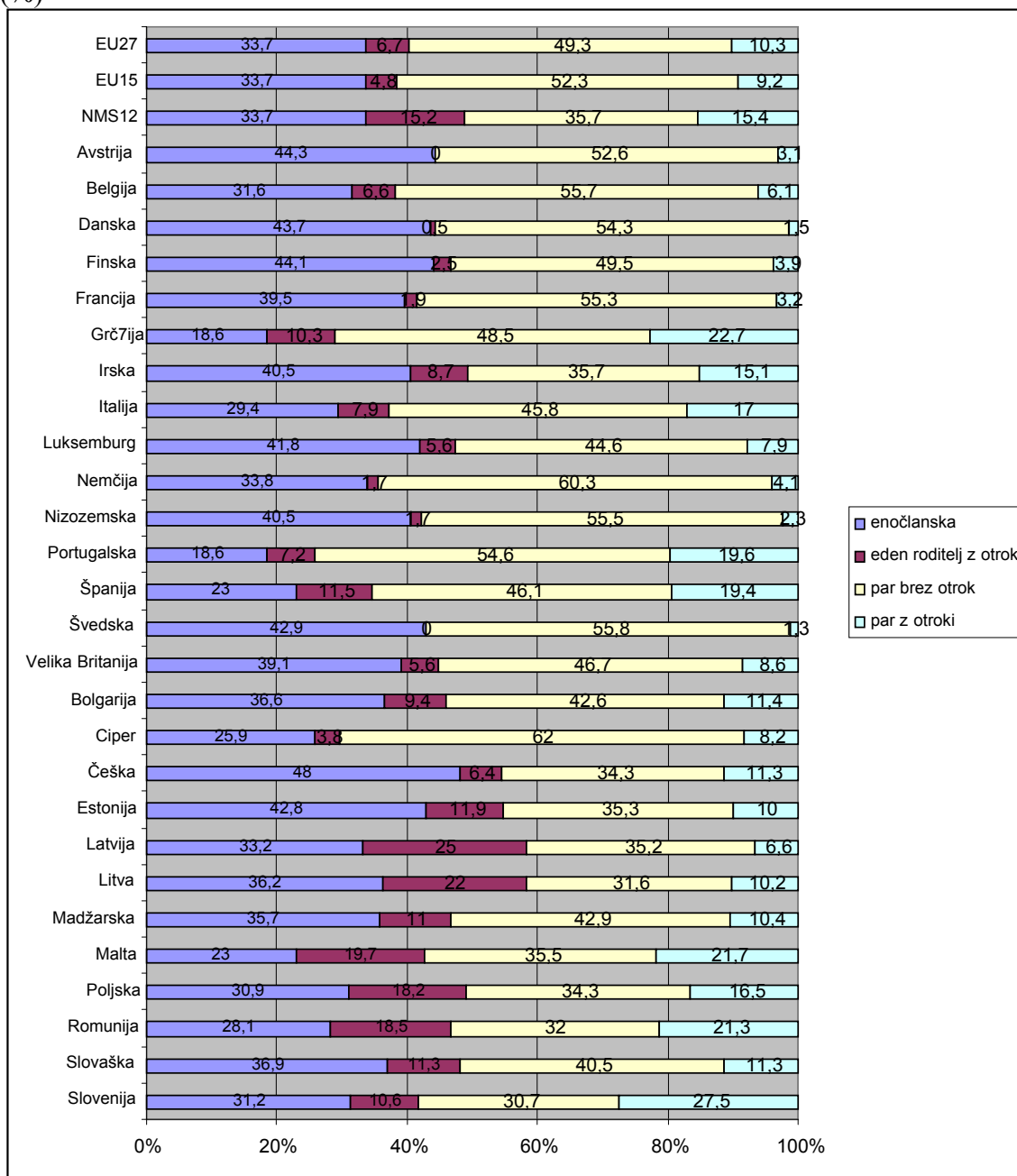
## **4.2 Struktura gospodinjestev starejših**

Kot omenjeno, prinaša staranje prebivalstva tudi spremembe v strukturi gospodinjestev. Ženske bodo na starost verjetneje ostale same, saj so mlajše od svojih možev (v povprečju malo več kot dve leti), prav tako imajo višje pričakovano trajanje življenja. Torej lahko utemeljeno pričakujemo, da pri najstarejšem delu prebivalstva prevladujejo ženske v enočlanskih gospodinjestvih. Podatke o strukturi gospodinjestev oseb, starejših od 65 let, prikazuje Slika 4.1.

Slika 4.1 prikazuje podatke na naslednji način. Najprej so povprečja za skupine držav EU27, EU15 ter NMS12. Sledijo posamezne države skupine EU15, urejene po abecednem vrstnem redu, nato pa še države NMS12, ki so prav tako urejene po abecednem vrstnem redu.



Slika 4.1: Struktura gospodinjstev oseb, starejših od 65 let, za izbrane evropske države (%)



Vir: EQLS (2007).

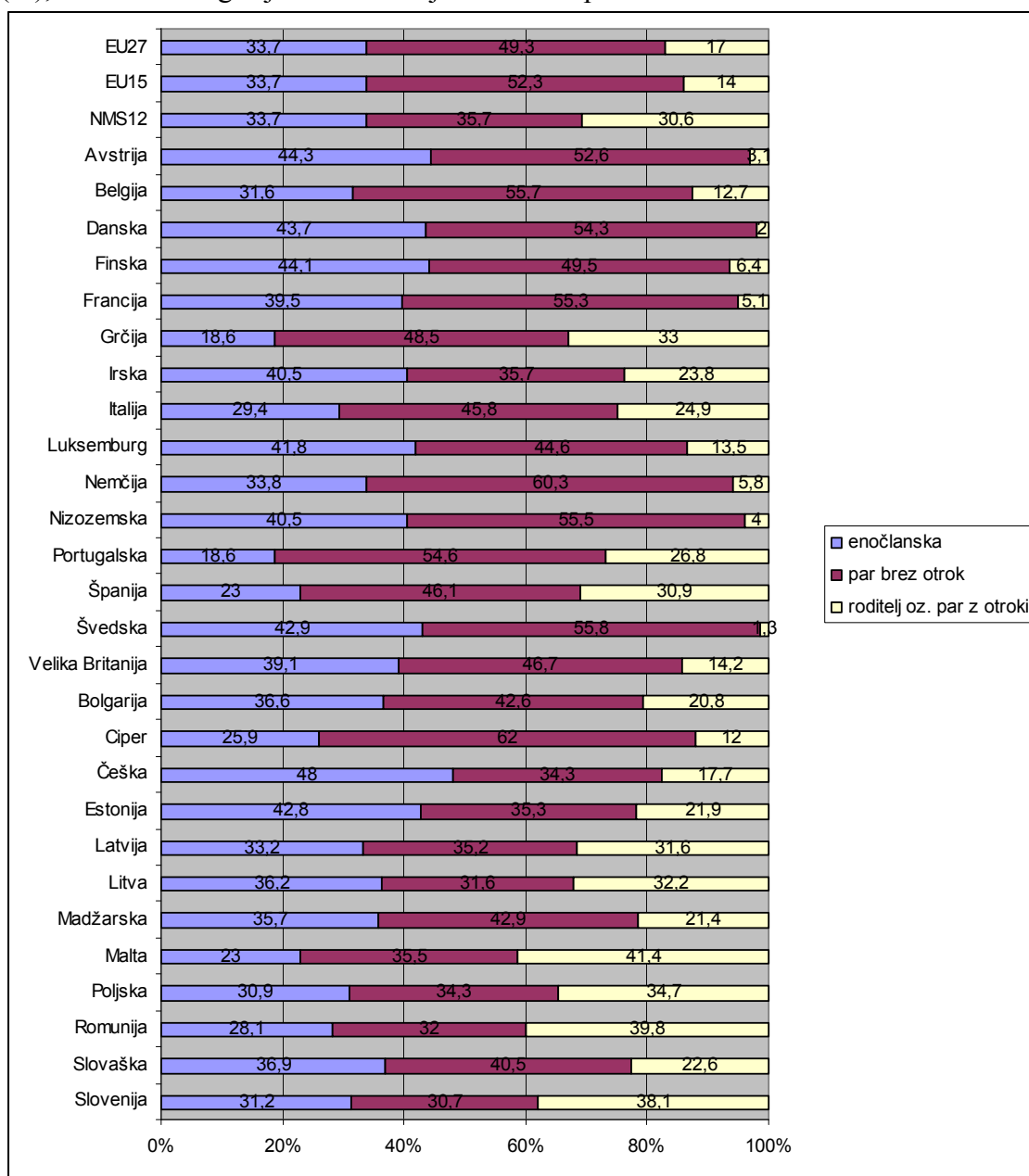
Gledano na povprečje držav EU27, prevladujejo pri osebah 65 + gospodinjstva, sestavljena iz parov brez otrok, le-teh je slaba polovica. Drugi najpogostejši tip so enočlanska gospodinjstva (33,7 %), zelo malo pa je gospodinjstev, v katerih prebiva par z otroki (10,3 %), oziroma eden roditelj z otroki (6,7 %). Povprečje držav starih, razvitih članic (EU15), ima zelo podobno strukturo gospodinjstev oseb, starejših od 65 let, kot povprečje držav EU27, medtem ko se povprečje držav novih članic nekoliko razlikuje, saj ima višje odstotke gospodinjstev z otroki. Gospodinjstva, sestavljena iz

enega roditelja z otroki, se pojavljajo v 15,2 %, gospodinjstva, sestavljena iz parov z otroki, pa v 15,4 %.

Pri Sloveniji opazimo, da ima, gledano na povprečje EU27 in EU15, bistveno manjši odstotek parov brez otrok (30,7 %) ter večji odstotek parov z otroki (27,5 %). Slovenija se tako po strukturi gospodinjstev še najbolj približa povprečju držav NMS12.

Pri strukturi gospodinjstev je opaziti, da se države med seboj bistveno razlikujejo tudi glede na to, ali osebe, starejše od 65 let, prebivajo v gospodinjstvu skupaj z otroki ali ne, kar prikazuje Slika 4.2. Da združim kategorije in ponovno prikažem dobljene podatke, sem se odločila, ker so že na Sliki 4.1 vidni veliki razponi med državami, Slika 4.2 pa to preglednejše prikazuje.

Slika 4.2: Struktura gospodinjstev oseb, starejših od 65 let, za izbrane evropske države (%), združeni kategoriji eden roditelj z otroki ter par z otroki



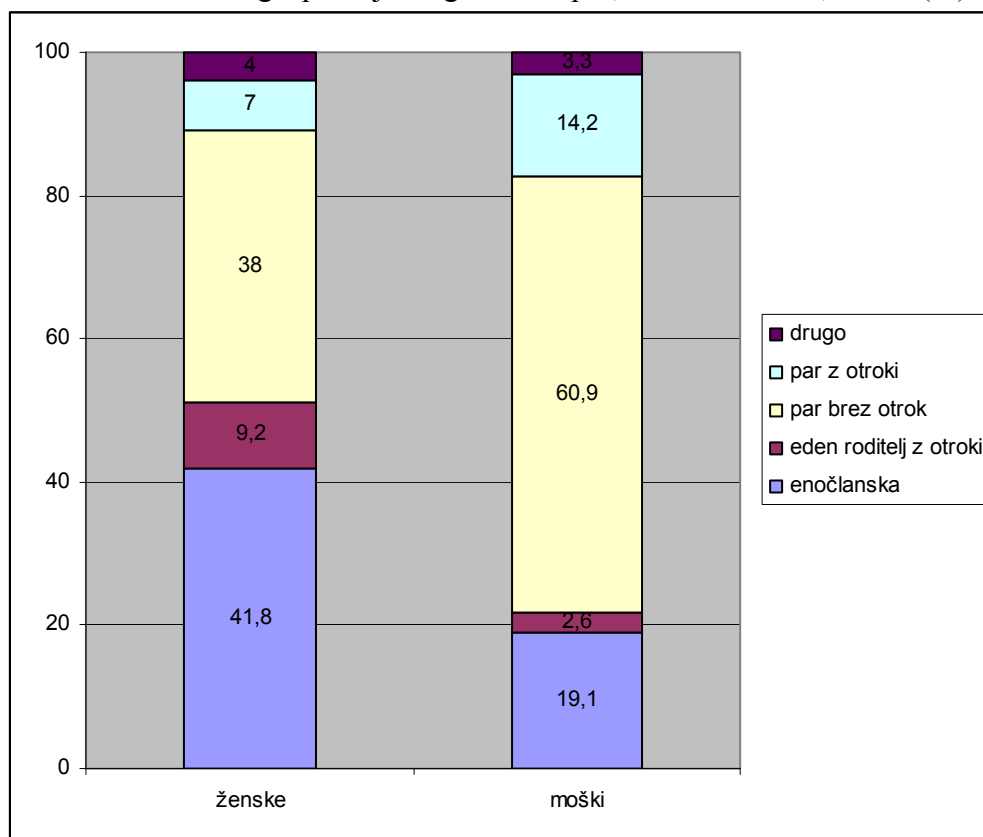
Vir: EQLS (2007).

Kot prvo opazimo, da imajo najnižje odstotke stare, razvite članice EU. Najnižji odstotek ima Švedska (1,8 %), kjer skorajda ni gospodinjstev z otroki. Države, kjer manj kot desetina prebivalcev, starejših od 65 let, prebiva skupaj z otroki, so še Danska (2 %), Avstrija (3,1 %), Nizozemska (4 %), Francija (5,1 %), Nemčija (5,8 %) in Finska (6,4 %). Seveda ti odstotki niso toliko presenetljivi kot tisti, ki kažejo na to, da veliko prebivalcev, starih nad 65 let, še živi skupaj z otrokom. To je presenetljivo, saj ti otroci že dalj časa niso več otroci, temveč odrasle osebe. Med države z najvišjimi odstotki

gospodinjstev, v katerih prebiva roditelj oziroma par z otroki, spadajo predvsem nove članice EU, z izjemo Grčije, ki ima tretjino takšnih gospodinjstev. Največ, kar 41,4 % gospodinjstev, v katerem prebiva roditelj oziroma par z otroki ima Malta, sledi Romunija z 39,8 %, Slovenija pa ima tretji najvišji odstotek, kar pomeni, da je tudi pri nas presenetljivo veliko (38,1 %) takšnih gospodinjstev, kjer starejši še prebivajo skupaj s svojimi otroki.

Kot sem omenila, na stara leta ženske pogosteje kot moški ostanejo same v enočlanskih gospodinjstvih. Naslednja slika prikazuje razlike v strukturi gospodinjstev glede na spol. Ker so odstotki za povprečje držav EU15 in NMS 12 zelo podobni povprečju držav EU27, so na sliki prikazani le podatki za EU27.

Slika 4.3: Struktura gospodinjstev glede na spol, oseb nad 65 let, EU27 (%)



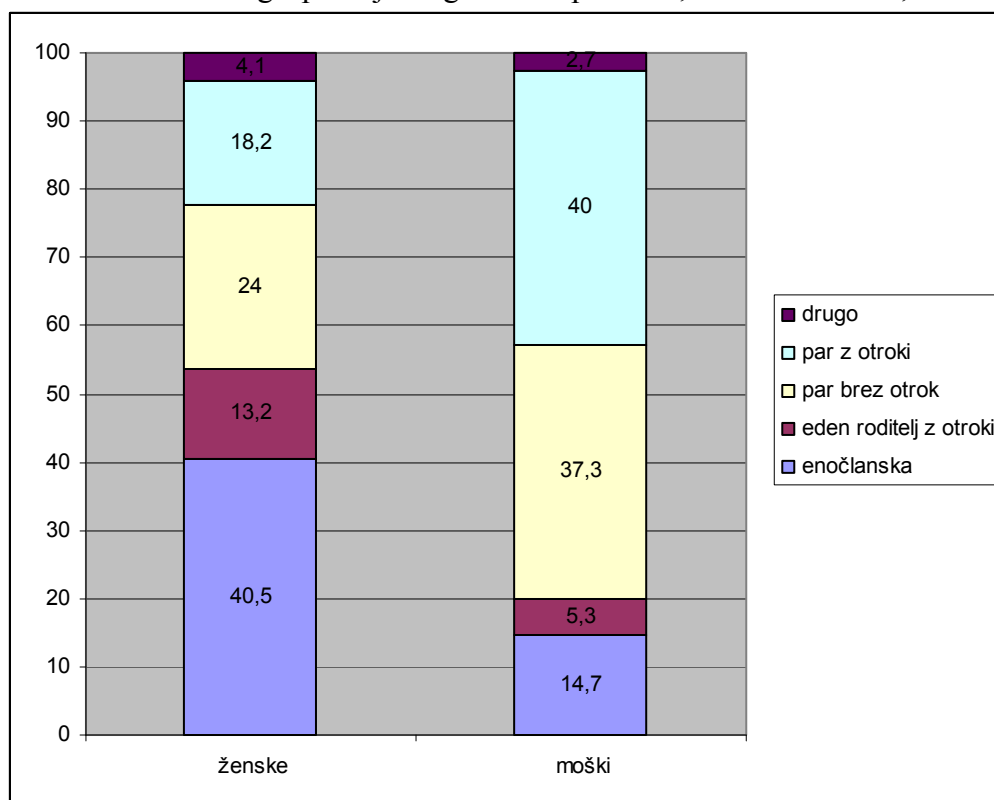
Vir: EQLS (2007).

V EU27 41,8 % žensk, starih nad 65 let, prebiva v enočlanskih gospodinjstvih. Nekoliko manj (38 %) jih prebiva v paru brez otrok. Moški v EU27 pri starosti nad 65 let najpogosteje delijo gospodinjstvo s partnerico (60,9 %), petina pa jih živi v

enočlanskih gospodinjstvih. Desetina pripadnic ženskega spola, starih nad 65 let deli gospodinjstvo z otroki, pri moških je takšnih le 2,6 %. Ko pa je v gospodinjstvu prisoten še partner, je le-teh pri moških 14,2 %, pri ženskah pa le 7 %.

Kakšna je struktura gospodinjstev v Sloveniji, prikazuje Slika 4.4.

Slika 4.4: Struktura gospodinjstev glede na spol oseb, starih nad 65 let, Slovenija (%)



Vir: EQLS 2007.

V Sloveniji prav tako kot pri EU27 največ (40,5 %) žensk, starih nad 65 let, prebiva v enočlanskih gospodinjstvih, nekoliko manj (24 %) jih živi v paru brez otrok, 18,2 % jih prebiva v paru z otroki, dobra desetina pa si jih deli gospodinjstvo z otroki.

Moški, stari nad 65 let, v Sloveniji najpogosteje prebivajo v paru. V paru z otroki jih prebiva 40 %, v paru brez otrok pa 37,3 %. V enočlanskih gospodinjstvih jih prebiva 14,7 %, le 5,3 % pa si jih deli gospodinjstvo le z otroki.

Slovenija se od EU27 razlikuje v tem, da v Sloveniji pri starosti nad 65 let bistveno več prebivalcev (tako moških kot žensk) prebiva v gospodinjstvih skupaj s svojimi otroki, kar pa je sicer razvidno že s Slike 4.1.

### **4.3 Stanovanjski status**

»Stanovanjski status se nanaša na posameznika in njegov pravni naslov za uporabo stanovanja« (Mandič 1999, 199). Delež stanovanjskih statusov oseb, starejših od 65 let, prikazuje Preglednica 4.1. Analiza stanovanjskih statusov starejših oseb je pomembna, saj ima, kot sem pisala v poglavju 3.5.1.1, lastništvo pred najemništvom veliko prednosti. Med najpomembnejšimi je ta, da omogoča finančno varnost, kar je pri starejših izrednega pomena.

Prikazani so odstotki za naslednje stanovanjske statuse: lastnik, najemnik v zasebnem stanovanju, najemnik socialnega/neprofitnega/občinskega stanovanja ter uporabnik, ki ne plačuje najemnine. Države si sledijo v naslednjem zaporedju. Najprej so povprečja za skupine držav EU27, EU15 ter NMS12. Sledijo posamezne države skupine EU15, urejene po abecednem vrstnem redu, nato pa še države NMS12, ki so prav tako urejene glede na abecedni vrstni red.

Preglednica 4.1: Prebivalstvo nad 65 let glede na stanovanjski status (%)

Država	Lastnik	Najemnik v zasebnem stanovanju	Najemnik socialnega/ neprofitnega/ občinskega stanovanja	Uporabnik, ki ne plačuje najemnine
<b>EU27</b>	<b>76,7</b>	<b>9,9</b>	<b>10</b>	<b>2,8</b>
<b>EU15</b>	<b>74</b>	<b>11,7</b>	<b>10,8</b>	<b>1,8</b>
<b>NMS12</b>	<b>89,1</b>	<b>1,9</b>	<b>6,4</b>	<b>3</b>
Avstrija	60,4 (24.)	10,4 (22.)	27,1 (26.)	0,5 (5.)
Belgija	79,5 (16.)	10 (21.)	7,8 (17.)	2,3 (14.)
Danska	63,8 (23.)	11,1 (23.)	22,1 (25.)	0 (1.)
Finska	90,4 (9.)	4,8 (12.)	3,4 (12.)	1,4 (12.)
Francija	83,4 (14.)	7,7 (18.)	5,2 (13.)	2,8 (18.)
Grčija	88,3 (12.)	4,9 (13.)	0 (1.)	6,3 (24.)
Irska	89 (11.)	1,4 (7.)	8,2 (18.)	0,7 (8.)
Italija	80,5 (15.)	8,7 (19.)	6,1 (14.)	3,8 (21.)
Luksemburg	90,3 (10.)	5,9 (16.)	1,6 (11.)	1,6 (13.)
Nemčija	54,6 (26.)	25,5 (27.)	15,9 (22.)	3,6 (20.)
Nizozemska	54,9 (25.)	5,1 (15.)	38,3 (27.)	0 (1.)
Portugalska	68,3 (22.)	22,4 (26.)	6,3 (15.)	1 (9.)
Španija	91,8 (8.)	3,4 (10.)	0,5 (5.)	4,3 (22.)
Švedska	69,6 (21.)	17,4 (25.)	10,7 (19.)	1,3 (11.)
V. Britanija	76,5 (17.)	4,5 (11.)	16,4 (23.)	2,3 (14.)
Bolgarija	94,4 (6.)	0,5 (4.)	0 (1.)	3,3 (19.)
Ciper	73,2 (19)	4,9 (13.)	0,6 (7.)	19,5 (27.)
Češka	74,4 (18.)	9,5 (20.)	13,7 (21.)	2,4 (16.)
Estonija	92 (7.)	1,9 (8.)	0 (1.)	5,6 (23.)
Latvija	51,2 (27.)	7,1 (17.)	21,8 (24.)	19,4 (26.)
Litva	98,9 (1.)	0 (1.)	0 (1.)	0,5 (5.)
Madžarska	98,4 (2.)	0 (1.)	1,1 (9.)	0 (1.)
Malta	70,8 (20.)	15,2 (24.)	6,4 (16.)	7,6 (25.)
Poljska	84,1 (13.)	2 (9.)	12,3 (20.)	0,4 (4.)
Romunija	97,8 (3.)	0 (1.)	0,5 (5.)	1,1 (10.)
Slovaška	96,5 (4.)	1,2 (6.)	1,2 (10.)	0,6 (7.)
Slovenija	95,4 (5.)	0,5 (4.)	1 (8.)	2,6 (17.)

Vir: EQLS 2007.

Iz preglednice 4.1 je razvidno, da imajo vse države nad 50 % lastnikov. Če primerjamo najprej med seboj skupine držav (EU27, EU15 in NMS 12), opazimo, da imajo stare članice, torej EU15, najnižji odstotek lastnikov (74 %) ter najvišje odstotke najemnikov v zasebnem stanovanju (11,7 %) ter najemnikov socialnega, neprofitnega oziroma občinskega stanovanja (10,8 %). Če tej skupini držav prištejemo še nove članice, da pri EU27 rahlo naraste odstotek lastnikov (76,7 %), medtem ko se odstotka najemnikov v zasebnem stanovanju in najemnikov socialnega, neprofitnega oziroma občinskega stanovanja zmanjšata (na 9,9 oziroma 10 %). Ker so to spremembo povzročile nove

članice (NMS12), je povsem razumljivo, da ima ta skupina najvišji odstotek lastnikov (89,1 %), medtem ko je vloga najemnih stanovanj zgolj obrobna.

Med vsemi evropskimi državami, glede na stanovanjski status, izstopajo naslednje: Nemčija, ki ima najvišji odstotek najemnikov v zasebnem stanovanju, saj je vsak 4. prebivalec, starejši od 65 let, najemnik takšnega stanovanja, dokaj veliko (15,9 %) pa je tudi najemnikov socialnega, neprofitnega oziroma občinskega stanovanja; tukaj zaseda Nemčija 22. najvišjo vrednost. Podobno kot pri Nemčiji je tudi na Portugalskem in na Švedskem zaznati, v primerjavi z ostalimi evropskimi državami, visoke deleže najemnikov v zasebnem stanovanju. 1. mesto, kar pomeni, da imajo najnižji odstotek najemnikov v zasebnem stanovanju, imajo Litva, Madžarska in Romunija, kjer pravzaprav takšnih najemnikov sploh ni.

Nizozemska se uvršča med države z najvišjim odstotkom najemnikov socialnega, neprofitnega oziroma občinskega stanovanja, teh je 38,3 %. Države, kjer je vsaj vsak 5. najemnik socialnega, neprofitnega oziroma občinskega stanovanja, so še Avstrija, Danska in Latvija, s pripadajočimi rangi 26., 25. in 24.. Na drugi strani pa se uvrščajo Bolgarija, Litva, Estonija in Grčija med države z najnižjim odstotkom najemnih socialnih, neprofitnih oziroma občinskih stanovanj na 1. mesto.

Pri primerjavi odstotkov, starejših od 65 let, ki so uporabniki stanovanja v lasti druge osebe in ne plačujejo najemnine, vidimo, da se le-ti raztezajo od 0 do 20 %. Najvišji delež imata Ciper (19,5 %) in Latvija (19,4 %), medtem ko Madžarska, Nizozemska in Danska nimajo nobenega uporabnika stanovanja v lasti druge osebe, ki ne bi plačeval najemnine (1. mesto). Da je nekdo uporabnik stanovanja v lasti druge osebe, najpogosteje pomeni, da prebiva v stanovanju sorodnikov.

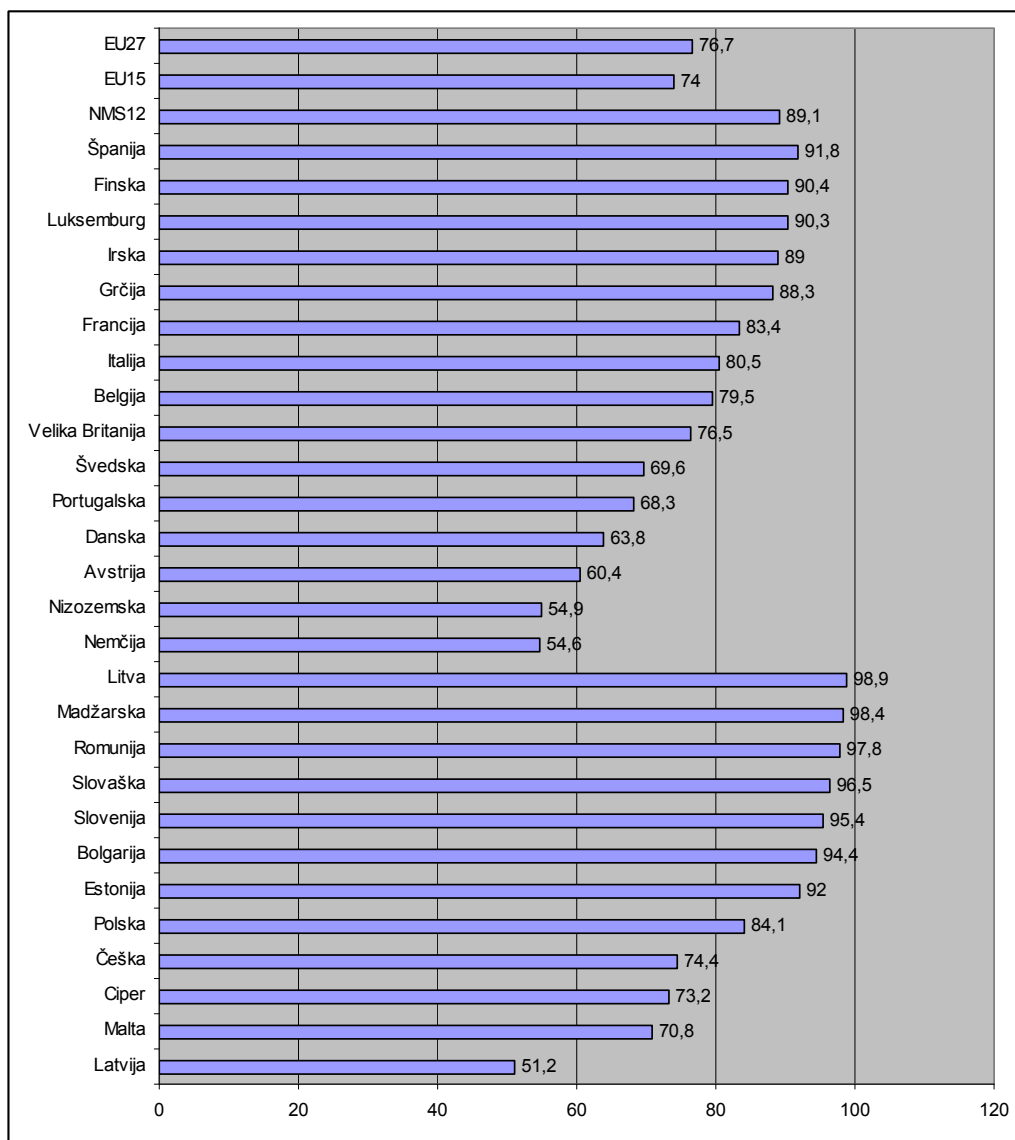
Slovenija se z 95,4 % lastnikov, 0,5 % najemnikov zasebne lastnine ter 1 % najemnikov socialnega, neprofitnega oziroma občinskega stanovanja še najbolj približa skupini držav NMS12. Tudi pri nas namreč zasledimo le redke osebe nad 65 let, ki bi prebivale v najemnem razmerju. Več kot le-teh je pri nas takšnih, ki ne plačujejo najemnine. V Evropi se Slovenija tako uvršča med države z najvišjim odstotkom lastnih stanovanj (5. mesto) in med države z najnižjim odstotkom najemnih stanovanj (7. mesto pri najemnikih socialnega, neprofitnega oziroma občinskega stanovanja, 4. mesto pri najemnikih zasebnega stanovanja).



## 4.4 Odstotki lastnikov

Ob vstopu v novo tisočletje je bila med vsemi večjimi evropskimi državami Nemčija, ki je imela odstotek lastništva pod 50 %, medtem ko je v mnogih državah ta odstotek znašal celo nad 70 % (Ball v Watson in Webb 2009: 1787). Kolikšne deleže lastništva imajo evropske države danes, prikazuje naslednja slika. Slika 4.6 prikazuje najprej odstotke lastnikov med osebami nad 65 let za skupine držav EU27, EU15 ter NMS12, nato so prikazani odstotki za države EU15, razporejeni po vrsti glede na velikost odstotka (od najvišjega do najnižjega). Enaka razporeditev velja za države NMS12, ki sledijo državam EU15.

Slika 4.5: Odstotki lastnikov med osebami nad 65 let



Vir: EQLS (2007).

Kazalec odstotek lastnikov med starimi nad 65 let kaže naslednje razlike med skupinami držav. Če pogledamo skupino držav EU27, znaša delež lastnikov med osebami, starejšimi od 65 let 76,7 %, skupina držav EU15 ima ta odstotek nekoliko nižji (74 %), medtem ko znaša odstotek lastnikov pri skupini držav NMS12 kar 89,1 %. Velika večina starejših je torej lastnikov oziroma živijo v lastniškem stanovanju, ki bodisi ima hipoteko, bodisi je nima.

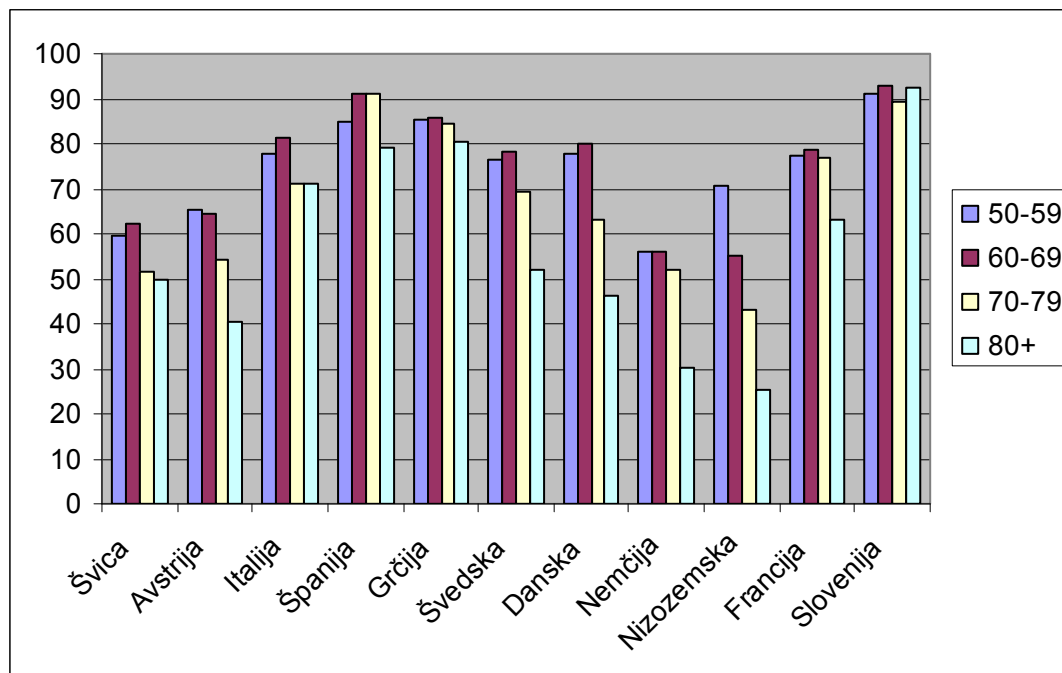
Med starimi, razvitimi državami ima Španija največji delež lastnikov (91,8 %), medtem ko imata Nizozemska in Nemčija le dobro polovico lastnikov med osebami, starimi nad 65 let. Med novimi članicami je kar pet (Litva, Madžarska, Romunija, Slovaška in Slovenija) takšnih, pri katerih je skorajda vsaka oseba, ki je starejša od 65 let, lastnica svojega stanovanja. Najnižji odstotek lastnikov med novimi članicami pripada Latviji, ki ima le 51,2 % lastnikov.

Slovenija je izrazito lastniška država, saj znaša odstotek lastnikov oseb, starejših od 65 let, 95,4 %. Odstotek lastnikov je višji od vseh držav skupine EU15, med državami skupine NMS12 pa je ta odstotek peti najvišji.

Sheiner in Weil (v Venti in Wise 2000, 3) sta trdila, da z naraščajočo starostjo upada delež lastnikov, kar je povezano s spremembami v gospodinjstvu (smrt partnerja, preselitev partnerja v zavod) ter zdravjem. Delež lastnikov je tako visok nekje do 70. leta, nakar začne opazno upadati. Navajata pa tudi podatek, da vsako leto 97 % lastnikov ostane lastnikov in 91 % najemnikov ostane najemnikov. Za najemnike je namreč značilneje, da se bodo preselili. Da se prepričam, ali se delež lastnikov s starostjo res spreminja ter ali je to značilno tudi za slovenske starostnike, sem naredila primerjavo deležev lastnikov glede na starostne razrede, ki jo prikazuje Slika 4.6. Za to primerjavo sem bila primorana uporabiti druge podatke, in sicer sem podatke za Slovenijo dobila iz stanovanjske ankete 2005, za ostale prikazane države pa iz ankete o zdravju, staranju in upokojevanju v Evropi (SHARE).

Na Sliki 4.6 so prikazani odstotki lastnikov glede na starostne razrede za 11 evropskih držav, med katerimi je le Slovenija iz skupine NMS12.

Slika 4.6: Odstotki lastnikov glede na starostne razrede



Vir: Börsch-Supan idr. (2005); Stanovanjski sklad Republike Slovenije (2006).

Iz grafa lahko razberemo, da se sprva deleži lastnikov rahlo povečajo, vrhunec dosežejo pri starosti 60–69 let, nato se zmanjšajo. Izjema je le Nizozemska<sup>9</sup>, pri kateri je največji odstotek lastnikov pri starosti 50–59 let (70 %), nato strmo pade in tako je pri starosti nad 80 let lastnik le še vsak peti. Lastništvo pri Sloveniji najprej narašča in je najvišje pri starosti od 60–69 let, nato s 70-imi letom starosti upade, nakar se po 80. letu znova rahlo dvigne. Slovenija ima pri vseh starostnih razredih visoke odstotke, ki se gibljejo okoli 90 %, kar pa je glede na to, da sodi Slovenija med evropske države z najnižjim deležem najemnih stanovanj, povsem pričakovano. V Sloveniji je najmanj izrazito, da se z naraščanjem starosti znižujejo odstotki lastnikov, kar pomeni, da se manj preseljujejo v druge oblike stanovanja kot drugod in v večji meri ostajajo v lastnem stanovanju.

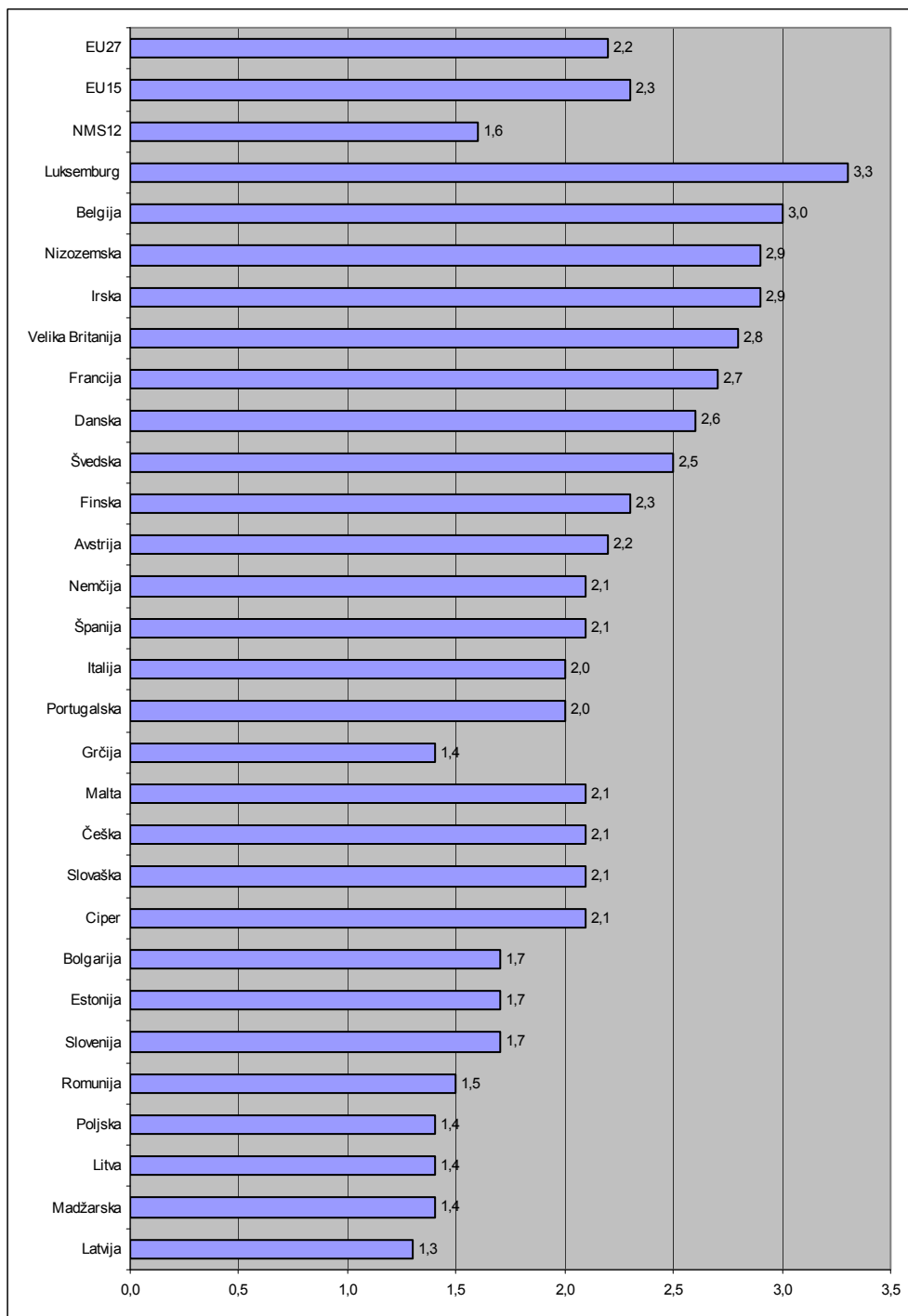
#### 4.5 Povprečno število sob na osebo

Naslednji kazalec prikazuje razpoložljive stanovanjske površine. Kot sem že omenila, je zelo pomembno, da stanovanje starejše osebe ni preveliko, saj to povzroča nepotrebne stroške vzdrževanja ter kurjave. Iz tega lahko sklenemo, da večje kot je povprečno število sob na osebo, manj primerno je stanovanje za starejšo osebo. Slika 4.7 tako prikazuje objektivne podatke o velikostih stanovanjskih površin, izražene v povprečnem

<sup>9</sup> Spomnimo, da sodi Nizozemska med evropske države z najnižjim % lastnikov.

število sob na osebo. Podatki so prikazani na naslednji način. Najprej so povprečja za skupine držav EU27, EU15 ter NMS12, sledijo povprečja za države EU15, razporejena po velikosti, nato pa so podana še povprečja za države NMS12, ki so prav tako urejena po velikosti.

Slika 4.7: Države EU glede na povprečno število sob na osebo, oseb nad 65 let



Vir: EQLS (2007).

Povprečje držav EU15 znaša 2,3 sobe na osebo, nove članice (NMS12) pa s povprečjem le 1,6 sobe na osebo znižajo povprečje vseh 27-ih držav, ki znaša 2,2 sobi na osebo.

Najvišje na lestvici je s povprečjem 3,3 sobe na osebo Luksemburg. Zelo visoka povprečja imajo tudi Belgija (3), Nizozemska (2,9) in Irska (2,9). Med starimi članicami je najnižje Grčija s povprečjem 1,4 sobe na osebo. Vidimo, da imajo države EU15 višja povprečja kot države NMS12. Med državami NMS12 znaša najvišje povprečje le 2,1 sobe na osebo. To povprečje si delijo Malta, Češka, Slovaška in Ciper, medtem ko imata preostali dve tretjini držav povprečje 1,7 sobe na osebo ali celo nižje. Najnižje na lestvici je Latvija, kjer ima oseba, stara nad 65 let, v povprečju na voljo le 1,3 sobe na osebo.

Slovenija s povprečjem 1,7 sobe na osebo spada na povprečje držav NMS12, povprečje je višje le od petih držav NMS12, ter Grčije, ki spada med razvite članice. Glede na dobljene podatke bi pričakovali, da starostniki držav, ki so najnižje na lestvici, čutijo pomanjkanje prostora. Tisti najvišje pa naj bi imeli prej težav s preobilico prostora kot s pomanjkanjem. Koliko ta predvidevanja držijo, si bomo ogledali v nadaljevanju.

#### **4.6 Težave z neprimernim stanovanjem**

Ker starejši ostajajo v svojem stanovanju kolikor dolgo je pač mogoče, če že ne do smrti, je pomembno ugotoviti, kakšna kakovost bivanja jim je omogočena. Kakovost bivanja sem merila tudi s kazalcem, ki meri pogostost zaznanih stanovanjskih težav. Stanovanjske težave, ki sem jih v analizi zajela, so: pomanjkanje prostora, trohneča okna, vrata ali tla; vlaga ali zamakanje sten ali strehe; odsotnost notranjega stranišča na izplakovanje; odsotnost kadi ali tuša, odsotnost zunanjega prostora, kjer bi lahko posedeli. Manj kot je zaznanih stanovanjskih težav, kakovostnejše je stanovanje. Pogostost izbranih stanovanjskih težav med starejšimi od 65 let prikazuje preglednica 4.2. V preglednici so najprej prikazani odstotki za skupine držav EU27, EU15 ter NMS12, sledijo države EU15, razporejene po abecednem vrstnem redu, nato pa so podani še odstotki držav NMS12, ki so prav tako urejene po abecednem vrstnem redu. Odstotke sem za posamezno državo še rangirala, in sicer na način, da sem najvišjemu odstotku pripisala rang 1 ter nadalje vsakemu nižjemu odstotku vse višji rang.

Preglednica 4.2: Pogostost izbranih stanovanjskih težav med starejšimi od 65 let (%)

	<b>Občuti pomanjkanje prostora</b>	<b>Trohneča okna, vrata ali tla</b>	<b>Vlaga ali zamakanje sten ali strehe</b>	<b>Nimamo notranjega stranišča na izplakovanje</b>	<b>Nimamo kadi ali tuša</b>	<b>Nimamo zunanjega prostora, kjer bi lahko posedeli</b>
<b>EU27</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>6</b>	<b>5</b>	<b>11</b>
<b>EU15</b>	<b>8</b>	<b>6</b>	<b>9</b>	<b>2</b>	<b>2</b>	<b>10</b>
<b>NMS12</b>	<b>11</b>	<b>18</b>	<b>17</b>	<b>23</b>	<b>22</b>	<b>13</b>
Avstrija	6(16.)	4(23.)	8(22.)	1(24.)	2(16)	13(8.)
Belgija	4(26.)	5(20.)	9(18.)	3(13.)	3(11.)	6(19.)
Danska	5(23.)	7(17.)	6(23.)	2(16.)	2(16.)	3(26.)
Finska	9(9.)	4(23.)	9(18.)	2(16.)	3(11.)	4(25.)
Francija	4(26.)	6(18.)	10(17.)	1(24.)	1(26.)	8(13.)
Grčija	16(1.)	33(1.)	21(4.)	4(12.)	4(10.)	7(16.)
Irska	6(16.)	5(20.)	9(18.)	1(24.)	3(11.)	6(19.)
Italija	9(9.)	14(11.)	9(18.)	1(24.)	1(26.)	6(18.)
Luksemburg	6(16.)	8(15.)	13(14.)	6(10.)	7(8.)	5(22.)
Nemčija	6(16.)	2(27.)	3(25.)	3(13.)	2(16.)	9(11.)
Nizozemska	6(16.)	5(20.)	2(27.)	3(13.)	2(16.)	7(16.)
Portugalska	11(5.)	14(11.)	31(1.)	2(16.)	2(16.)	17(5.)
Španija	11(5.)	6(18.)	19(7.)	2(16.)	3(11.)	31(1.)
Švedska	6(16.)	4(23.)	3(25.)	2(16.)	2(16.)	9(11.)
V. Britanija	9(9.)	4(23.)	6(23.)	2(16.)	2(16.)	5(22.)
Bolgarija	9(9.)	19(8.)	15(12.)	34(2.)	19(5.)	19(3.)
Ciper	10(8.)	21(6.)	27(2.)	5(11.)	3(11.)	3(26.)
Češka	5(24.)	8(15.)	15(12.)	7(8.)	7(8.)	18(4.)
Estonija	9(9.)	22(4.)	17(9.)	23(4.)	27(2.)	24(2.)
Latvija	15(2.)	30(2.)	27(2.)	18(5.)	23(4.)	13(8.)
Litva	13(4.)	26(3.)	20(5.)	28(3.)	27(2.)	17(5.)
Madžarska	9(9.)	21(6.)	16(10.)	12(7.)	10(7.)	7(16.)
Malta	6(16.)	17(10.)	19(7.)	2(16.)	2(16.)	8(13.)
Poljska	14(3.)	18(9.)	16(10.)	13(6.)	15(6.)	14(7.)
Romunija	11(5.)	22(4.)	20(5.)	52(1.)	51(1.)	12(10.)
Slovaška	4(25.)	12(13.)	12(15.)	7(8.)	2(16.)	8(13.)
Slovenija	7(15.)	9(14.)	11(16.)	2(16.)	2(16.)	5(22.)

Vir: EQLS (2007).<sup>10</sup>

Lahko bi rekli, da na splošno starejši Evropejci nimajo težav s stanovanjem, saj so v povprečju odstotki zelo majhni. Še največ težav jim povzroča pomanjkanje prostora za posedanje zunaj, kar pogreša vsak deseti starejši prebivalec EU27. Če pogledamo le novejšje članice, torej skupino NMS12, vidimo, da so tu rezultati nekoliko slabši.

<sup>10</sup> Vprašanje Q17: Ali imate kateregakoli od naslednjih problemov s stanovanjem (hišo), v katerem živite? a) Pomanjkanje prostora; b) Trohnoba v oknih, vratih ali tleh; c) Vlaga ali voda, ki pušča skozi stene ali streho; d) Nimamo notranjega stranišča na izplakovanje s tekočo vodo; e) Nimamo kadi ali tuša; f) Nimamo prostora za posedanje zunaj (t.j. vrt, balkon, terasa).

Iz preglednice 4.2 je razvidno, da so si nekatere države glede zaznanih stanovanjskih težav zelo podobne, medtem ko se nekatere povsem razlikujejo. Iz tega razloga sem se odločila, da države glede na izbrane spremenljivke razvrstim v skupine, pri čemer sem uporabila Wardovo metodo. V skupine sem razvrstila tako države, kot tudi skupine držav. Ker vrednosti različnih spremenljivk v splošnem niso primerljive, sem jih tudi standardizirala, saj ima tako vsaka spremenljivka enak vpliv oziroma enako težo na novo skupno oceno.

Rezultati Wardove metode, ki temelji na zaporednem združevanju dveh ali več skupin v novo skupino, prikažemo z dendrogramom (drevo združevanja). S pomočjo dendrograma se odločimo v koliko skupin bomo razvrstili dane enote. To naredimo na način, da drevo »odrežemo« na mestu, kjer nivoji združevanja kažejo čim večjo različnost med skupinami (največja oddaljenost med skupinami). Število odrezanih vej nam predstavlja število skupin, v katere bomo razvrstili enote (Ferligoj 1997).

Glede na dobljeni dendrogram (glej prilogo A) je v mojem primeru najbolje razvrstiti države v dve skupini, in sicer:

**1. skupina:**

- Avstrija
- Belgija
- Češka
- Danska
- Finska
- Francija
- Irska
- Italija
- Luksemburg
- Nemčija
- Nizozemska
- Slovaška
- Slovenija
- Švedska
- Velika Britanija
- EU15
- EU27

**2. skupina:**

- Bolgarija
- Ciper
- Estonija
- Latvija
- Litva
- Madžarska
- Malta
- Poljska
- Portugalska
- Romunija
- Španija
- NMS12

Za prvo skupino je značilno, da se pojavljajo vse težave, vendar nobena od njih ni preveč izrazita. Ker spadajo v to skupino države, ki so večinoma na vrhu lestvice glede povprečnega števila sob na osebo (glej sliko 4.6), tudi ni presenetljivo, da le v majhnih odstotkih občutijo pomanjkanje prostora (4–9 %). Trohneča okna, vrata ali tla pestijo podoben odstotek ljudi, medtem ko jim še največjo težavo predstavlja vlaga ali zamakanje prostora, ki še najbolj pesti starejše prebivalce na Češkem. Tu se s to težavo spopada 15 % starejših od 65 let. To, da starejši ne bi imeli notranjega stranišča na izplakovanje oziroma kadi ali tuša, je pri tej skupini redkost. Majhen je tudi odstotek takšnih, ki ne bi imeli zunanega prostora, kjer bi lahko posedeli.

V drugi skupini so prav tako kot pri prvi prisotne vse težave, vendar v nekoliko večji meri. Pomanjkanje prostora občuti od 6 do 16 % oseb, starejših od 65 let. Ta težava pa je še najmanjša, saj se že pri naslednjih dveh (trohneča okna, vrata ali tla ter vlaga ali zamakanje sten ali strehe) odstotki dvignejo tudi do 33 %. Znotraj druge skupine pa sta, kot je razvidno iz dendrograma (glej prilogo A), razvidni še dve podskupini. Ti dve podskupini se ločita pri pogostosti naslednjih stanovanjskih težav: odsotnost notranjega stranišča na izplakovanje; odsotnost kadi ali tuša. Ciper, Portugalska, Španija, Grčija, Malta in Madžarska imajo namreč bistveno manjše odstotke (2–5 %) zaznanih omenjenih stanovanjskih težav, kot jih imajo Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Poljska, Romunija ter NMS12, kjer so ti odstotki med 13 in 52 %.

Slovenija glede na razvrščanje spada v 1. skupino. Slovenskim starostnikom predstavlja največje težave vlaga ali zamakanje sten ali strehe (16. najvišji odstotek), pa še ta pesti zgolj vsakega desetega. Pomanjkanje prostora je zaznalo le 7 % anketiranih, pa čeprav znaša slovensko povprečno število sob na osebo le 1,7 (glej sliko 4.7). Slovenske starostnike omenjene stanovanjske težave ne pestijo v preveliki meri. Tako glede na rangiranje, kot tudi glede na razvrščanje v skupine, se Slovenija bolj kot novim, približa starim, razvitim članicam EU.

#### **4.7 Dostopnost storitev v okolju**

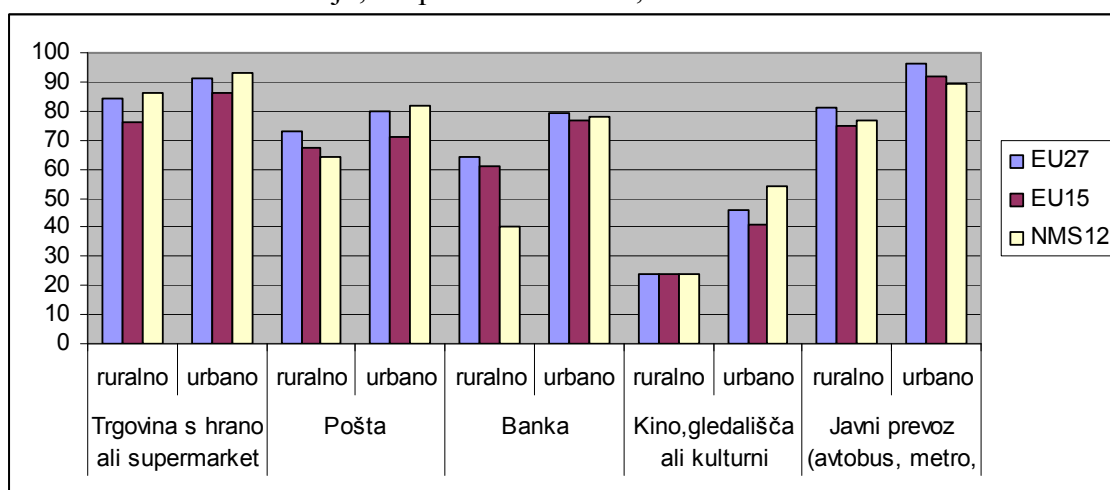
Kar dela lokacijo dobro, je tudi bližina objektov, kot so trgovina, banka, pošta, kulturni center oziroma dostop do javnega prevoza. Za starejšega je namreč zelo pomembno, da



mu je omogočeno, v kolikor je sposoben, da sam opravlja opravila, kot so nakupovanje, plačevanje položnic na banki, pošiljanje pisem ...

Naslednje slike (4.8, 4.9 in 4.10) prikazujejo kolikim anketirancem, starejšim od 65 let, so te dobrine na voljo, torej so jim lahko dostopne. Ker pa se dostop do dobrin razlikuje glede na okolje, v katerem živijo, sem hkrati naredila tudi to primerjavo. Slika 4.8 prikazuje odstotke prebivalcev nad 65 let, ki imajo dostop do izbranih storitev v ruralnem in urbanem okolju za skupine držav EU27, EU15 in NMS12. Sliki 4.9 in 4.10 prikazujeta isti kazalec, le da so zaradi večje preglednosti na Sliki 10 prikazani odstotki za države EU15, ki so urejene po abecednem vrstnem redu, na Sliki 4.10 pa so prikazane države NMS12, prav tako urejene po abecednem vrstnem redu.

Slika 4.8: Odstotek prebivalstva nad 65 let, ki ima dostop do izbranih storitev v ruralnem in urbanem okolju, skupine držav EU27, EU15 in NMS12

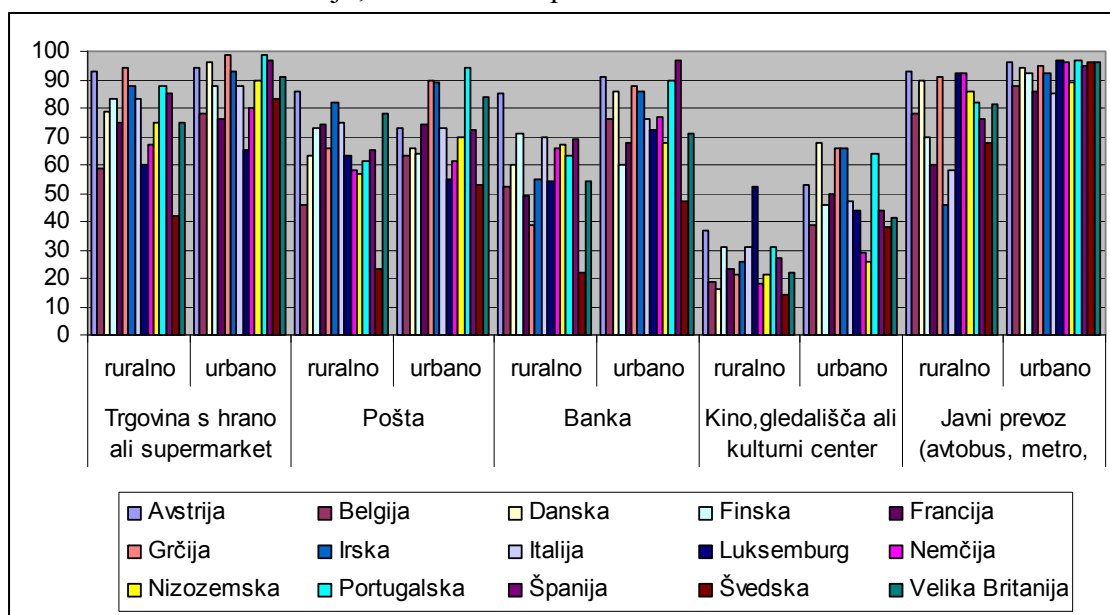


Vir: EQLS (2007).<sup>11</sup>

Vsem skupinam držav (NMS12, EU15 in EU27) so v veliki meri dostopne vse dobrine, razen kina, gledališča ali kulturnega centra. Ta dobrina je na voljo približno vsakemu petemu prebivalcu ruralnega okolja ter vsakemu drugemu prebivalcu urbanega okolja. Nekoliko slabše je dostopna tudi banka za starejše prebivalce ruralnega okolja, pri skupini držav NMS12.

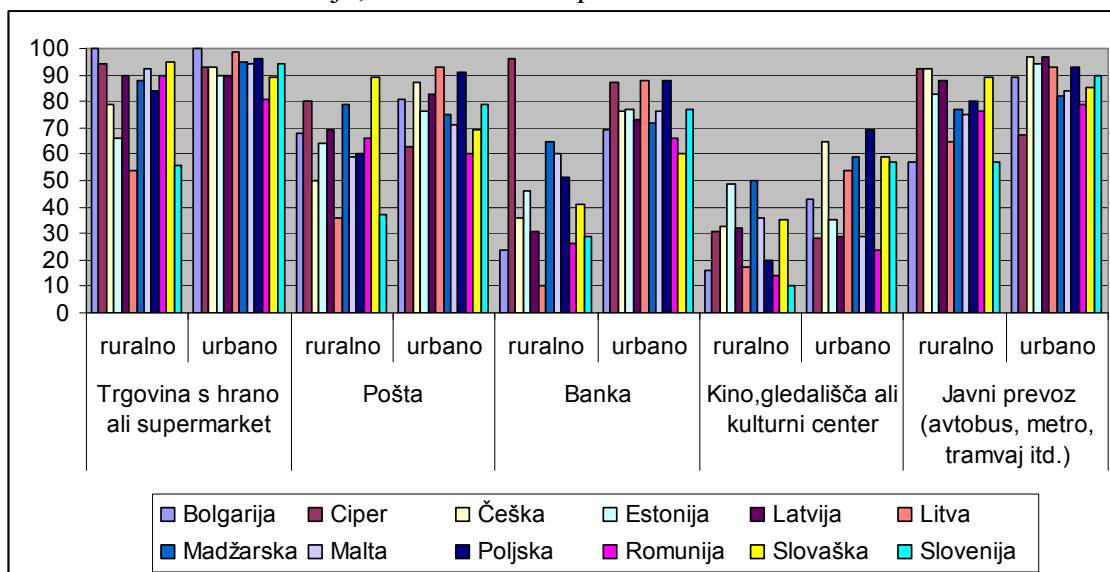
<sup>11</sup> Q55 Če ostanemo še naprej pri vaši neposredni soseski, ali so vam na voljo katere izmed naslednjih ugodnosti? A) Trgovina s hrano ali supermarket; b) Pošta; c) Banka; d) Kino, gledališče ali kulturni center; e) Javni prevoz (avtobus, metro, tramvaj itd.).

Slika 4.9: Odstotek prebivalstva nad 65 let, ki ima dostop do izbranih storitev v ruralnem in urbanem okolju, države EU15 po abecednem vrstnem redu



Vir: EQLS (2007).<sup>11</sup>

Slika 4.10: Odstotek prebivalstva nad 65 let, ki ima dostop do izbranih storitev v ruralnem in urbanem okolju, države NMS12 po abecednem vrstnem redu



Vir: EQLS (2007).<sup>11</sup>

<sup>11</sup> Q55 Če ostanemo še naprej pri vaši neposredni soseski, ali so vam na voljo katere izmed naslednjih ugodnosti? A) Trgovina s hrano ali supermarket; b) Pošta; c) Banka; d) Kino, gledališče ali kulturni center; e) Javni prevoz (avtobus, metro, tramvaj itd.).

Bolj kot skupine izstopajo posamezne države. Kar se tiče dostopa do trgovine s hrano ali supermarketa so na najslabšem na Švedskem, v ruralnem okolju (le 42 % jih ima na voljo to dobrino). Drugi najnižji odstotek ima Litva, kjer do trgovine lahko dostopa le polovica ruralnega okolja. Prebivalci urbanih okolij vseh evropskih držav imajo visoke odstotke pri dostopu do trgovine s hrano ali supermarketa, najnižji je pri Luksemburgu, kjer imata dostop do te dobrine dve tretjini prebivalcev, starih nad 65 let. Pri dostopu do pošte imajo najnižje odstotke Švedska (ruralno in urbano okolje), Litva (ruralno okolje), Slovenija (ruralno okolje) ter Luksemburg (urbano okolje). Prebivalcem urbanih okolij je sicer pošta večinoma dostopna. Banka je dostopna večini prebivalcev urbanih okolij vseh držav, izjema je le Švedska, saj je tu banka na voljo le slabi polovici prebivalcev urbanega okolja. Za prebivalce ruralnega okolja je slika nekoliko slabša, najslabše pa se godi prebivalcem Litve, kjer ima le vsak deseti na voljo dobrino, kot je banka. Starejši prebivalci vseh držav se kulturno težje udeležujejo, saj so odstotki za to dobrino nizki tako za ruralno kot urbano okolje. Nasprotno pa imajo večinoma omogočen dostop do javnega prevoza, kar pomeni, da kljub temu, da nekaterih dobrin nimajo v neposredni bližini, se lahko še vedno do njih pripeljejo.

Prav posebej pa izstopa tudi Ciper, saj ima pri vseh dobrinah višje odstotke pri ruralnem okolju (odstopanja tudi do 17 %). Ti odstotki so tudi višji od večine ostalih držav. Ciper ima torej zelo dobro razvita podeželja, medtem ko v mestih v primerjavi z ostalimi državami nekoliko nazaduje, še posebej pri dostopu do kulturnega centra, kjer je omogočen dostop le 28 % starejšim prebivalcem mest. Tudi pri Slovaški opazimo, da ima pri treh dobrinah (trgovina, pošta, prevoz) višje odstotke pri ruralnem okolju, medtem ko sta pri Romuniji, Finski in Luksemburgu takšni dobrini le dve. Za ostale države velja pravilo, da imajo starejši prebivalci urbanih okolij pogosteje omogočen dostop do izbranih storitev kot starejši prebivalci ruralnih okolij.

Da sem Slovenijo lažje primerjala z ostalimi državami, prikazuje preglednica 4.3 range za dostope do posameznih storitev. Nižji kot je rang, manjši je odstotek prebivalstva nad 65 let, ki ima dostop do izbranih storitev.

Preglednica 4.3: Rangiranje držav glede na odstotek prebivalstva nad 65 let, ki ima dostop do izbranih storitev v ruralnem in urbanem okolju

	Trgovina s hrano ali supermarket		Pošta		Banka		Kino, gledališče ali kulturni center		Javni prevoz (avtobus, metro, tramvaj itd.)	
	ruralno	urbano	ruralno	urbano	ruralno	urbano	ruralno	urbano	ruralno	urbano
Avstrija	23.	17.	26.	13.	26.	26.	24.	17.	27.	20.
Belgija	4.	3.	4.	5.	13.	12.	8	9.	13.	8.
Danska	11.	21.	11.	8.	17.	19.	4.	26.	21.	16.
Finska	13.	7.	19.	7.	26.	2.	16.	14.	8.	12.
Francija	8.	2.	20.	15.	11.	5.	13.	16.	5.	7.
Grčija	24.	24.	15.	24.	8.	22.	10.	24.	22.	18.
Irska	19.	14.	25.	23.	16.	19.	14.	24.	1.	13.
Italija	13.	7.	21.	13.	24.	12.	16.	15.	4.	5.
Luksemburg	5.	1.	11.	2.	14.	9	27	12.	23.	24.
Nemčija	7.	4.	7.	4.	21.	16.	7.	4.	23.	20.
Nizozemska	8.	10.	6.	10.	22.	5.	10.	2.	18.	10.
Portugalska	17.	24.	10.	27.	19.	25.	16.	22.	16.	24.
Španija	16.	23.	14.	12.	23.	27.	15.	12.	10.	18.
Švedska	1.	6.	1.	1.	2.	1.	2.	8.	7.	20.
V. Britanija	8.	13.	22.	21.	14.	8.	12.	10.	15.	20.
Bolgarija	27.	27.	17.	19.	3.	7.	4.	11.	2.	9.
Ciper	24.	14.	24.	5.	27.	21.	16.	3.	23.	1.
Češka	11.	14.	5.	22.	7.	15.	21.	23.	23.	24.
Estonija	6.	10.	13.	17.	10.	16.	25.	7.	17.	16.
Latvija	20.	10.	18.	20.	6.	11.	22.	4.	19.	24.
Litva	2.	24.	2.	26.	1.	22.	6.	18.	6.	14.
Madžarska	17.	20.	23.	16.	20.	9.	26.	20.	12.	3.
Malta	22.	17.	8.	11.	17.	12.	23.	4.	9.	4.
Poljska	15.	21.	9.	25.	12.	22.	9.	27.	14.	14.
Romunija	21.	5.	15.	3.	4.	4.	2.	1.	11.	2.
Slovaška	26.	9.	27.	9.	9.	2.	22.	20.	20.	5.
<b>Slovenija</b>	<b>3.</b>	<b>17.</b>	<b>3.</b>	<b>18.</b>	<b>5.</b>	<b>16.</b>	<b>1.</b>	<b>19.</b>	<b>2.</b>	<b>11.</b>

Vir: EQLS (2007).

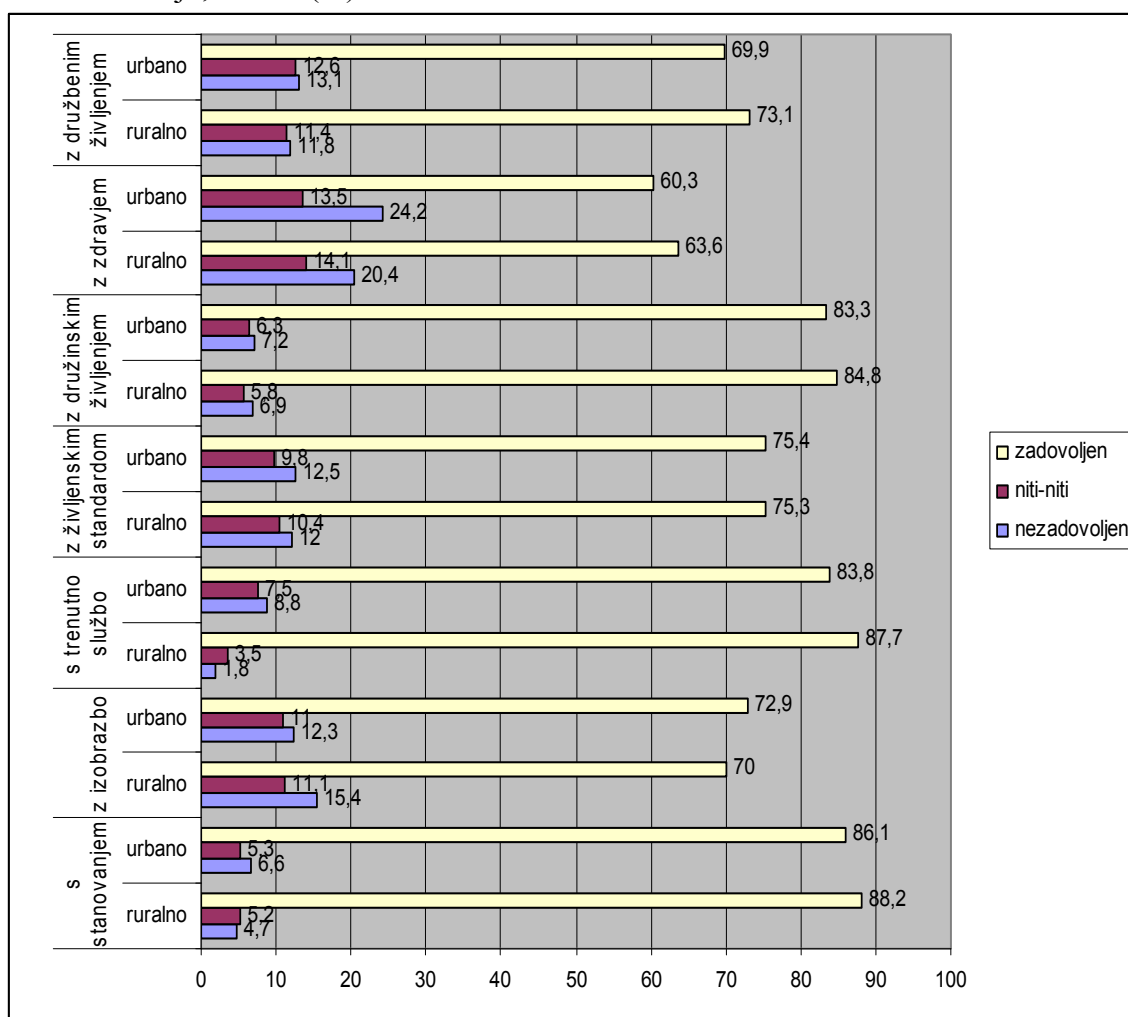
Iz preglednice 4.3 je razvidno, da je za Slovenske starostnike slika nekoliko slabša, saj so rangi (predvsem pri ruralnem okolju) izredno nizki. Razvidno je, da so ruralna okolja v Sloveniji v primerjavi z drugimi evropskimi državami nekoliko slabše, če že ne najslabše razvita, saj je že osnovna dobrina, kot je trgovina s hrano ali supermarket, dostopna le dobri polovici prebivalcev ruralnega okolja, medtem ko ima kino, gledališče ali kulturni center na voljo le vsak deseti prebivalec ruralnega okolja. Odstotki so torej pri ruralnem okolju med najnižjimi, medtem ko so prebivalcem urbanega okolja dobrine večinoma dostopne. Slovenija se pri tem kazalcu bolj približa skupini NMS12, med državami pa je najbližje Litvi.

#### **4.8 Zadovoljstvo s stanovanjem in življenjskimi področji**

Zadovoljstvo s stanovanjem predstavlja dejavnik stanovanjske in splošne življenjske blaginje gospodinjstev, hkrati pa je pomembna sestavina kakovosti življenja (Mandič 2006, 38). V tem delu so prikazane subjektivne ocene gospodinjstev glede zadovoljstva s stanovanjem ter ostalimi življenjskimi področji.

Slika 4.11 in Slika 4.12 prikazujeta zadovoljstvo anketirancev, starejših od 65 let z različnimi življenjskimi področji. Anketiranci so zadovoljstvo ocenjevali z lestvico od 1 (zelo nezadovoljen) do 10 (zelo zadovoljen), vendar sem zaradi lažjega pregleda vrednosti združila v tri kategorije (nezadovoljen, niti–niti, zadovoljen). Ker so se v dostopnosti storitev pokazale razlike glede na urbano oziroma ruralno okolje, sem tudi tukaj uporabila urbano–ruralno delitev.

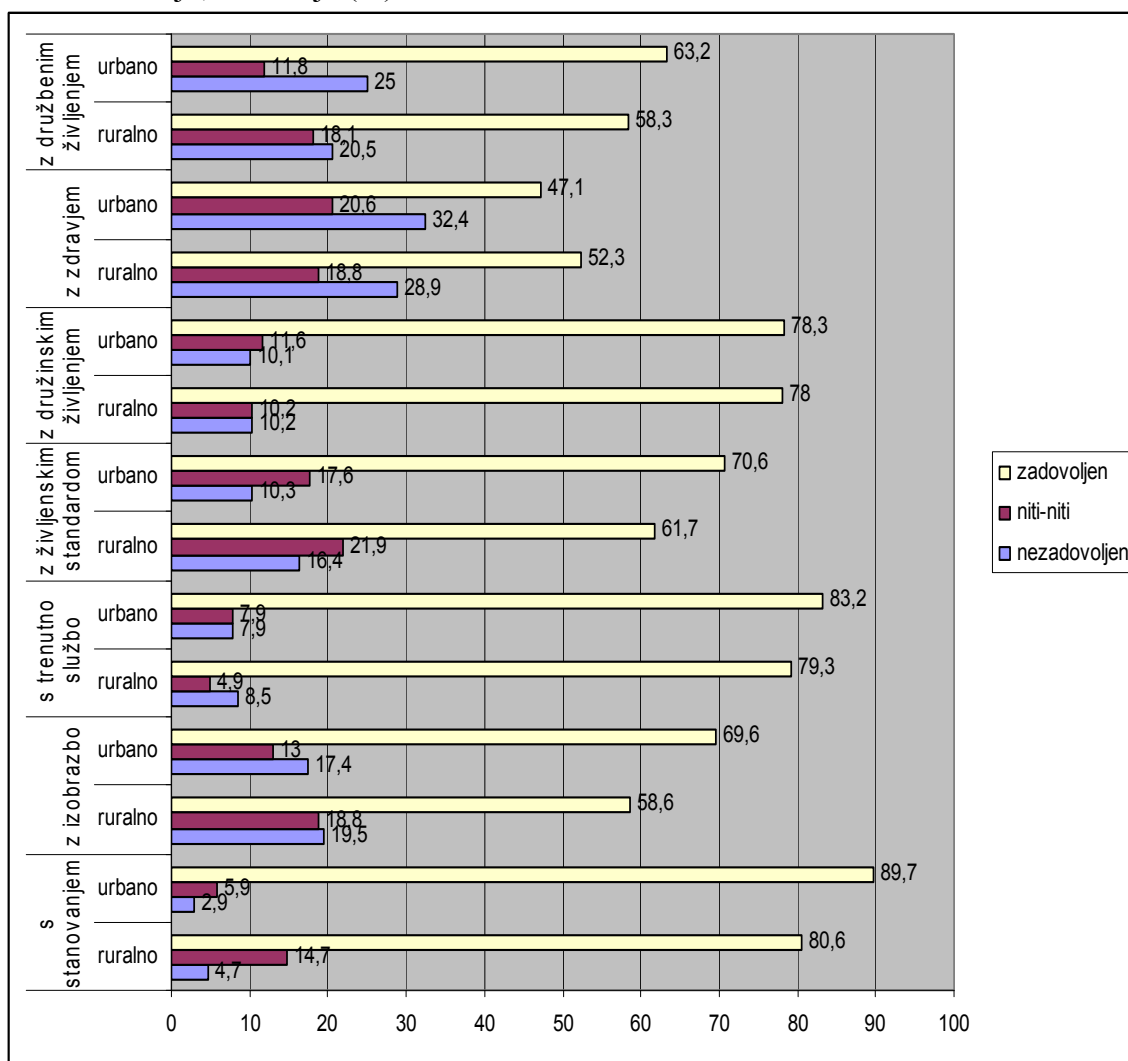
Slika 4.11: Zadovoljstvo z življenjskimi področji oseb, starejših od 65 let v ruralnem in urbanem okolju, EU27 (%)



Vir: EQLS (2007).

Odstotki držav EU27 so pri vseh življenjskih ravneh zelo visoki, tako pri anketirancih, ki živijo na podeželju, kot tistih, ki živijo v mestu. Zadovoljstvo s stanovanjem dosega najvišji odstotek, z njim je zadovoljnih skoraj 90 % anketiranih. Zadovoljstva pri drugih življenjskih področjih so nekoliko manjša, do drastičnih razlik pa ne prihaja tudi glede na urbano–ruralno delitev. Tisti, ki prebivajo v urbanem okolju, so nekoliko bolj, kot tisti, ki prebivajo v ruralnem okolju zadovoljni z izobrazbo ter življenjskim standardom. Po drugi strani so anketiranci s podeželja nekoliko bolj zadovoljni s stanovanjem, trenutno službo, družinskim življenjem, zdravjem in družbenim življenjem. Še najmanj pa so anketiranci skupine EU27 zadovoljni s svojim zdravjem, z njim je namreč nezadovoljen vsak peti anketiranec ruralnega okolja ter vsak četrti anketiranec urbanega okolja.

Slika 4.12: Zadovoljstvo z življenjskimi področji oseb, starejših od 65 let v ruralnem in urbanem okolju, Slovenija (%)



Vir: EQLS (2007).

Stanovanje je najbolj zadovoljujoče življenjsko področje tudi za slovenske starostnike, še posebej za tiste, ki prebivajo v mestih. Prav tako kot pri EU27 so v Sloveniji najmanj zadovoljni s svojim zdravjem (nezadovoljnih je kar tretjina). Če pogledamo še urbano-ruralno delitev, vidimo, da so tisti, ki prebivajo na podeželju, praviloma nekoliko manj zadovoljni z življenjskimi področji, kot so življenjski standard, družinsko življenje, družbeno življenje, trenutna služba, izobrazba in stanovanje, medtem ko so nekoliko bolj kot prebivalci urbanega okolja zadovoljni s svojim zdravjem.

Prikazani sliki (4.11 in 4.12) kažeta zelo dobro stanje, kar se tiče zadovoljstva starejših oseb z različnimi življenjskimi področji, iz česar bi lahko sklepali, da je zanje dobro poskrbljeno tako v Sloveniji kot v celotni EU. Do podobnih ugotovitev so prišli tudi pri

projektu Stanovanjska anketa 2005 (več v Mandič in Cirman 2006), kjer so ugotovili, da pri slovenskih gospodinjstvih prinaša večje zadovoljstvo kot stanovanje le družinsko življenje.

## 5 Sklepne ugotovitve

Staranje prebivalstva je postalo fenomen današnje družbe, ki naj bi ga prva čutila prav prebivalstva evropskih držav. Ker bodo starejše osebe predstavljale vse pomembnejši del prebivalstva, je potrebno preučiti njihove stanovanjske razmere, na kar sem se tudi osredotočila v svoji diplomski nalogi. Cilja skupina moje eksploratorne raziskave so bili prebivalci posameznih evropskih držav, stari nad 65 let.

Najprej sem obravnavala pomen in oblike stanovanj za starejše, kjer sem ugotovila, da imajo danes starejši na voljo naslednje oblike bivanja: bivanje v domovih za starejše, oskrbovanih stanovanjih, namensko najemnih stanovanjih, bivanje v najemnem stanovanju ter bivanje v lastnem stanovanju. Kljub temu, da se povečuje tako število domov za starejše kot število oskrbovanih oziroma namensko najemnih stanovanj, pa med starejšimi še vedno prevladuje bivanje v lastnih stanovanjih. Iz tega razloga sem se pri analizi osredotočila le na tiste prebivalce, ki živijo v lastnih stanovanjih ter preučila njihove stanovanjske razmere.

Kot so pokazale že predhodne raziskave, ki jih omenjam v svoji nalogi, si želijo starejši predvsem ostati v svojih domovih, v katerih so preživeli velik del svojega življenja in jih nanj vežejo spomini. To je še posebej značilno za države NMS12, saj imajo le-te z izjemo Latvije visoke deleže lastnikov. Slovenija s 96,5 % lastnikov med osebami, starejšimi od 65 let, spada med izrazito lastniške države. Več kot najemnih je v Sloveniji celo takšnih, katerih uporabnik ne plačuje najemnine. Ta status zajemajo predvsem stanovanja, ki so v lasti sorodnikov.

Pri analizi stanovanjskih statusov se je pokazala še ena značilnost Slovenije. Namreč, medtem ko se z naraščajočo starostjo drugod po Evropi znižuje odstotek lastnikov, ostane le-ta pri Sloveniji vseskozi visok, kar nakazuje na to, da slovenski starostniki le redko zamenjajo stanovanjski status, ampak raje doživljenjsko prebivajo v svojih lastnih stanovanjih.



Poleg tega kje starostniki prebivajo, je pomembno tudi s kom prebivajo. Izkazalo se je, da gledano na povprečje držav EU27 prevladujejo gospodinjstva, sestavljena iz parov brez otrok. Vendar se je pri primerjavi posameznih držav izkazalo, da imajo nekatere države presenetljivo visoke odstotke gospodinjstev, v katerih prebiva roditelj oziroma par z otroki. Med te ekstreme spada tudi Slovenija, kjer dobra tretjina starejših od 65 let prebiva skupaj s svojimi otroki. Ta podatek je zelo pomemben za stanovanjsko politiko, saj nakazuje na to, da je izredno veliko starostnikov v oskrbi svoje družine. In ker je v družinski oskrbi veliko starostnikov, je potrebno zagotoviti strokovno pomoč družini, ki starostnika oskrbuje. Vemo namreč, da so predvsem ženske pogosto preobremenjene z oskrbo starejših in zaradi te preobremenjenosti in pomanjkanja pomoči se lahko zgodi, da bo starejša oseba primorana oditi v institucionalno oskrbo kljub temu, da si tega ne želi.

Ker večina ljudi na stara leta ostane v svojih domovih, je zelo pomembna tudi sama kakovost stanovanj. Kakovost sem merila s kazalcem, ki je meril pogostost zaznanih stanovanjskih težav. Težave, ki sem jih v analizi upoštevala, so: občutek pomanjkanja prostora, trohneča okna, vrata ali tla; vlaga ali zamakanje sten ali strehe; odsotnost notranjega stranišča na izplakovanje; odsotnost kadi ali tuša, odsotnost zunanjskega prostora, kjer bi lahko posedeli.

Ugotovila sem, da so odstotki za povprečje držav EU27 majhni, vendar hkrati nakazujejo, da te težave obstajajo. Pri skupini NMS12 so težave nekoliko pogostejše kot pri skupini EU15, kar je bilo tudi pričakovano. V tem delu sem uporabila tudi Wardovo metodo razvrščanja v skupine, predvsem zaradi lažje primerjave posameznih držav in skupin. Izkazalo se je, da se države ter skupine držav delijo na dve izraziti skupini. V prvi skupini prevladujejo države EU15, v drugi države NMS12. Prva skupina ima bistveno nižje odstotke zaznanih stanovanjskih težav kot druga skupina, kar pomeni, da je njihovo bivanje kakovostnejše. Težavi, ki po mojem mnenju v današnjem času sploh ne bi smeli več obstajati in kažeta predvsem na nerazvitost države, to sta odsotnost notranjega stranišča na izplakovanje ter odsotnost kadi ali tuša, delita 2. skupino še na dve podskupini. Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Poljska ter Romunija so namreč države, ki imajo odstotke omenjenih stanovanjskih težav zaskrbljujoče visoke.

Slovenija se v evropski primerjavi glede stanovanjskih težav ne zdi problematična. Po tem kazalcu spada v 1. skupino, med razvitejše države. Odstotki navedenih težav so dokaj nizki, še največje težave pa slovenskim starostnikom povzročata vlaga ali

zamakanje sten ali strehe, kar se s primerno adaptacijo lahko hitro odpravi. Da pa adaptacija stanovanja na stara leta ne bi bila potrebna, bi bilo potrebno že v samem začetku, ob sami gradnji stanovanj, graditi ter zasnovati stanovanja na način, da bi bila primerna tudi starejšemu prebivalstvu.

Pomembno je vedeti tudi kje graditi stanovanja za starejše. Pravilno izbrana lokacija je namreč bistvenega pomena. Starejša oseba ni toliko mobilna in zato je zanjo pomembno, da so objekti, ki jih za svoje neodvisno in kakovostno življenje potrebuje, locirani v bližini. Za evropske starostnike se je izkazalo, da so jim v precejšni meri dostopne vse dobrine, razen kina, gledališča ali kulturnega centra. Hkrati se je pokazala izredno slaba slika za slovenske starostnike. V primerjavi z ostalimi evropskimi državami so namreč ruralna okolja zelo slabo razvita, trgovina s hrano ali supermarket je dostopna le dobri polovici prebivalcev ruralnega okolja. Iz tega lahko sklenemo, da bi bilo potrebno vzpostaviti prometno omrežje, ki bi zagotavljalo dobro dostopnost. Za starejše je še posebej pomembno, da je urejen javni potniški promet. Rezultati so pokazali, da je le-ta pri nas zelo slabo urejen, saj imamo 3. najnižji odstotek v Evropi. Razlog, da veliko starejših v ruralnih okoljih nima potrebnih objektov v bližini je morda tudi v tem, da je v manjših naseljih interes za gradnjo manjši, saj je v teh okoljih manjša koncentracija ljudi. Zato bi bilo morda pomembno, da bi se stanovanjske gradnje, zlasti tiste, namenjene za starejše, usmerile na lokacije, ki so v bližini vseh potrebnih objektov.

Nenazadnje pa sem v diplomski nalogi merila tudi zadovoljstvo starejših s stanovanjem in ostalimi življenjskimi področji. Za evropske starostnike je značilno, da so s svojim stanovanjem zadovoljni, celo bolj kot z izobrazbo, trenutno službo, življenjskim standardom, zdravjem in družbenim življenjem. Stanovanje je najbolj zadovoljujoče področje tudi za slovenske starostnike, kljub temu, da imajo nekateri težave z vlago oziroma zamakanjem sten ali strehe, ter dejstvom, da je infrastruktura ruralnega okolja za starejše vse prej kot primerna.

Kot je razvidno, med evropskimi državami obstajajo precejšne razlike v stanovanjskih razmerah. Glede na ugotovitve živijo starejši iz držav novih članic slabše kot starejši iz držav starih, razvitih članic. Slovenija, ki spada med nove članice, kaže med njimi tudi najboljše stanovanjske razmere.

Iz ugotovljenega bi lahko sklenili, da bi bilo v prihodnje potrebno bolj delati na institucionalnem kot na individualnem bivanju. Obstoječa stanovanja bi bilo potrebno modernizirati, predvsem s sodobnimi pritisklinami ter podpornimi tehnologijami. Ker se starejši novosti pogosto bojijo, bi jih bilo potrebno o tem informirati ter jim na ta način približati naprave, kot so npr. »rdeči gumb«. S tem bi se nekoliko razbremenili tudi člani družine, ki za starejše skrbijo. Na vse ugotovljeno se Slovenija že osredotoča v svojih dokumentih, kot je Poročilo o izvajanju programa razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva do leta 2005 (2006) in Strategija varstva starejših do leta 2010 – Solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva (2006b). Ključna izhodišča programov na področju starejših so razvoj kakovostnih storitev v domačem okolju, pri čemer je poudarjen pomen usklajenega načrtovanja storitev v bivalnem okolju in storitev institucionalnega varstva.

Stanovanjske razmere starejših sem merila le z dostopnimi kazalci, ki predstavljajo predvsem fizične značilnosti stanovanjskih razmer in okolja. Vsekakor pa stanovanje za starejše ne opredeljujejo zgolj kazalci, uporabljeni v tej nalogi. Dobro bi bilo vedeti tudi, ali ima stanovanje potrebne pritiskline (npr. dvigalo), ali daje starejšim občutek varnosti ter ali je stanovanje starejšim sploh finančno dostopno. Teh podatkov žal v diplomski nalogi ne omenjam, saj mi niso bili dostopni.

## 6 Literatura

Accetto, Bojan. 1968. *Starost, staranje in starostno varstvo*. Ljubljana: Rdeči križ Slovenije.

Aleksić, Jelena in Mojca Sušnik. 1999. Nevladne organizacije pri stanovanjski oskrbi ranljivih skupin. V *Pravica do stanovanja. Brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupi*, ur. Srna Mandič, 223–238. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Anderson, Robert, Branislav Mikulić, Vermeylen Greet, Maija Lyly-Yrjanainen in Valentina Zigante. 2009. *Second European Quality of Life Survey Overview*. European foundation for the improvement of living and working conditions. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef0902.htm> (5. maj 2010).

Börsch-Supan, Axel, Hendrik Jürges, Johan Mackenbach, Johannes Siegrist in Guglielmo Weber. 2005. *Health, Ageing and Retirement in Europe. First Result from the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe*. Mannheim: Mannheim Research Institute for the Economics of Aging (MAE).

Brenton, Marija. 2001. Older people's coHousing Communities. V *Inclusive housing in an ageing society: Innovative approaches*, ur. Sheila M. Peace in Caroline Holland, 169–188. Bristol: The policy press.

Cirman, Andreja. 2002. Primerjalne prednosti in slabosti lastniškega in najemnega stanovanjskega statusa. V *Stanovanjske študije*, ur. Srna Mandič in Maša Filipovič, 163–181. Ljubljana: Znanstvena knjižnica Fakultete za družbene vede.

Clough, Roger, Mary Leamy, Vince Miller in Les Bright. 2004. *Housing decisions in later life*. New York: Palgrave Macmillan.

Dimovski, Vlado in Jana Žnidaršič. 2007. Ekonomski vidiki staranja prebivalstva v Sloveniji: Kako ublažiti posledice s pristopom aktivnega staranja. *Kakovostna starost* 10(1): 2–15.

Doling, John in Janet Ford. 2007. A union of Home Owners, Editorial. *European Journal of Housing Policy* 7(2):113–127.

Dolničar, Vesna. 2009. Podporne tehnologije - podpora ali ovira medgeneracijske solidarnosti? V *Brez spopada : kultur, spolov, generacij*, ur. Veronika Tašner, ur. Irena Lesar, ur. Milica G. Antić, ur. Valentina Hlebec in ur. Mojca Pušnik, 275–290. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

*Eurostat*. Dostopno prek: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/themes> (10.maj 2010).

*Evropska platforma starejših*. Dostopno prek: [www.age-platform.org](http://www.age-platform.org) (10.julij 2009).

*Evropska socialna listina*. Uradni list RS 24/1999. Dostopno prek: [http://www.coe.si/sl/dokumenti\\_in\\_publikacije/konvencije/163/](http://www.coe.si/sl/dokumenti_in_publikacije/konvencije/163/) (10.julij 2009).

EQLS. 2007. *Podatki Evropske raziskave o kakovosti življenja*. Dostopno prek: <http://www.eurofound.europa.eu/areas/qualityoflife/eqls/2007/index.htm> (10. maj 2010).

Ferligoj, Anuška. 1997. *Osnove statistike na prosojnicah*. Ljubljana: FDV.

Filipović, Maša. 2002. Javna politika in konstruiranje družbenega vprašanja-primer stanovanja starejših. V *Stanovanjske študije*, ur. Srna Mandič in Maša Filipović, 45–68. Ljubljana: Fakulteta za Družbene vede.

--- Tina Kogovšek in Valentina Hlebec. 2005. Starostniki in njihova vpetost v sosedska omrežja. *Družboslovne razprave* 16(49–50): 205–221. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr49-50FilipovicKogovsekHlebec.PDF> (10.julij 2009).

Filipović Hrast, Maša. 2009. Pomen lokalne skupnosti in sosedov v življenju starejših, spremembe v zadnjih 20. letih. V *Starejši ljudje v družbi sprememb*, ur. Valentina Hlebec, 169–182. Maribor: Aristej.

Folts, W. Edwards in Kenneth B. Muir. 2002. Housing for older adults: New Lessons from the past. *Research on aging* 24(10):10–28. Dostopno prek: [www.roa.sagepub.com](http://www.roa.sagepub.com) (2.oktober 2008).

Heywood, Frances, Christine Oldman in Robin Means. 2002. *Housing and home in later life*. Buckingham: Open University press.

Hlebec, Valentina. 2003. Socialna omrežja starostnikov v Sloveniji. *Družboslovne razprave* 19(43): 171–182.

--- in Srna Mandič. 2005. Socialna omrežja starejših v obdobju tranzicije v Sloveniji. *Kakovostna starost* 8 (4):2–16.

Hojnik Z., Ida. 1997. Uravnovešeno staranje kot izziv (post)moderne družbe. *Družboslovne razprave* 8(24–25): 49–58. Dostopno prek: <http://www.druzboslovnerazprave.org/media/pdf/clanki/dr24-25HojnikZupanc.PDF> (10.7.2009).

--- 1999. *Samostojnost starega človeka v družbeno-prostorskem kontekstu*. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.

Holland, Caroline in Sheila M. Peace. 2001. Housing an ageing society. V *Inclusive housing in an ageing society: Innovative approaches*, ur. Sheila M. Peace in Caroline Holland, 1–25. Bristol: The policy press.

Iacovou, Maria. 2000. *The living arrangements of Elderly Europeans*. Institute for Social and Economic Research. Dostopno prek: [http://www.iser.essex.ac.uk/files/iser\\_working\\_papers/2000-09.pdf](http://www.iser.essex.ac.uk/files/iser_working_papers/2000-09.pdf) (10.julij 2009)

Jezernik, Mišo. 1999. Ostarela družba. *Družboslovne razprave* 15(30–31): 145–156. Dostopno prek : <http://www.druzboslovnerazprave.org/media/pdf/clanki/Rdr3Jezernik.PDF> (10.julij 2009).

Köhli, Martin, Harald Künemund in Tanja Zähle. 2005. Housing and living arrangements. V *Health, Ageing and Retirement in Europe - First Results from the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe*, ur. Axel B. Supan, 41-47. Mannheim: MEA. Dostopno prek: [http://www.share-project.org/t3/share/uploads/tx\\_sharepublications/SHARE\\_FirstResultsBookWave1.pdf](http://www.share-project.org/t3/share/uploads/tx_sharepublications/SHARE_FirstResultsBookWave1.pdf) (4.januar 2010).

Kump, Nataša in Nada Stropnik. 2009. Socialno-ekonomski položaj starejšega prebivalstva. V *Starejši ljudje v družbi sprememb*, ur. Valentina Hlebec, 77–93. Maribor: Aristej.

Mali, Jana. 2008. *Od hiralnic do domov za stare ljudi*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.

--- 2009. Spremembe v institucionalnem varstvu starejših. V *Starejši ljudje v družbi sprememb*, ur. Valentina Hlebec, 95–107. Maribor: Aristej.

Mandič, Srna. 1996. Stanovanjski status: lastništvo in najemništvo kot kontinuum. V *Privatizacija šolstva, zdravstva in kulture*, ur. Veljko Rus, 248–262. Ljubljana: Fakulteta za Družbene vede.

---1999a. Stanovanjska tveganja, ranljive skupine in novi pogledi. V *Pravica do stanovanja. Brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin*, ur. Srna Mandič, 11–42. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

--- 1999b. Stanovanje, kakovost življenja in spremembe v zadnjem desetletju. *Družboslovne razprave* 15(30–31):186–208. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr30-31mandic.PDF> (5.maj 2010).

Mandič Srna in Andreja Cirman, ur. 2006. *Stanovanje v Sloveniji 2005*. Ljubljana: Fakulteta za Družbene vede.

Marn Urša. 2010. Čedalje dražje starost. *Mladina* 2010(03). Dostopno prek: [http://www.mladina.si/tehdnik/201003/cedalje\\_drazja\\_starost](http://www.mladina.si/tehdnik/201003/cedalje_drazja_starost) (5.maj 2010).

Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. 2006. *Poročilo o izvajanju programa razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva do leta 2005*. Ljubljana: MDDSZ.

---2006b. *Strategija varstva starejših do leta 2010 – Solidarnost, sožitje in kakovostno staranje prebivalstva*. Ljubljana: MDDSZ. Dostopno prek:

[http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti\\_\\_pdf/strategija-SI-starejsi.pdf](http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/strategija-SI-starejsi.pdf) (5.maj 2010).

*Nacionalni program zdravstvenega varstva RS*. RS 49/2000. Dostopno prek: [http://www2.gov.si/zak/Akt\\_vel.nsf/0/c12565e2005e8311c12568f000306144?OpenDocument](http://www2.gov.si/zak/Akt_vel.nsf/0/c12565e2005e8311c12568f000306144?OpenDocument) (10.julij 2009).

Nagode, Mateja. 2009. Organizirana pomoč za stare ljudi, ki živijo na domu: pomoč na domu in varovanje na daljavo. V *Starejši ljudje v družbi sprememb*, ur. Valentina Hlebec, 125–138. Maribor: Aristej.

Phillips, Judith, Miriam Bernard, Simon Biggs in Paul Kingston. 2001. Retirement communities in Britain: a third way for the third age? V *Inclusive housing in an ageing society: Innovative approaches*, ur. Sheila M. Peace in Caroline Holland, 189–214. Bristol: The policy press.

*Program razvoja varstva starejših oseb na področju socialnega varstva v Sloveniji do leta 2005*. 1997. Ljubljana: Republika Slovenija, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Dostopno prek: [http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti\\_\\_pdf/program\\_starejsi\\_2005.pdf](http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/program_starejsi_2005.pdf) (10.julij 2009).

Ramovš, Jože. 2003. *Kakovostna starost. Socialno gerontologija in gerontagogika*. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka in Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Richard, Sendi, Barbara Černič Mali, Aleksander Jakoš in Maša Filipovič. 2002. *Stanovanjske potrebe upokojencev in drugih starejših oseb*. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije.

Rudel, Drago. 2008. Zdravje na domu na daljavo za stare osebe. *Informatica Medica Slovenica* 13(2):19–30. Dostopno prek : [http://ims.mf.uni-lj.si/archive/13\(2\)/IMS13\(2\)web.pdf](http://ims.mf.uni-lj.si/archive/13(2)/IMS13(2)web.pdf) (10.julij 2009).



Skupnost socialnih zavodov Slovenije. 2007. *Splošno o domovih in posebnih zavodih*. Dostopno prek: <http://www.ssz-slo.si/slo/main.asp?id=2361E17F> (4.januar 2010).

Stanovanjski sklad Republike Slovenije. 2006. *Razvojno raziskovalni projekt Stanovanjska anketa*. Stanovanjsko poročilo. Dostopno prek: [http://www.stanovanjskiskladrs.si/upload/mo\\_files/lang\\_slo/Stanovanjsko%20porocilo%20koncno.pdf](http://www.stanovanjskiskladrs.si/upload/mo_files/lang_slo/Stanovanjsko%20porocilo%20koncno.pdf) (5.maj 2009).

*Stanovanjski zakon (SZ-1)*. RS 69/2003. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200369&stevilka=3312> (10.julij 2009).

*Statistični letopis Slovenije*. 2006. Letnik XLV. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za statistiko.

*Statistični urad Republike Slovenije*. Dostopno prek: [www.stat.si](http://www.stat.si) (10.julij 2009).

Statistični urad Republike Slovenije. 2007. *Invalidi, starejše in druge osebe s posebnimi potrebami v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.stat.si/doc/pub/invalidi-2007-SLO.pdf> (10.julij 2009).

--- 2009. *Svetovni dan prebivalstva 2009*. Dostopno prek: [http://www.stat.si/novica\\_prikazi.aspx?id=2480](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2480) (10.julij 2009).

Stewart, Charles Jr. 2006. New roles for government: Warehousing the elderly. *Challenge*. 49(4): 73–85.

Šircelj, Milvoja. 2009. Staranje prebivalstva v Sloveniji. V *Starejši ljudje v družbi sprememb*, ur. Valentina Hlebec, 15–43. Maribor: Aristej.

Venti, F. Steven in David A. Wise. 2000. *Aging and housing equity*. Working paper 7882. National Bureau of Economic Research. Dostopno prek: [http://www.nber.org/papers/w7882.pdf?new\\_window=1](http://www.nber.org/papers/w7882.pdf?new_window=1) (4.januar 2010).

Vertot, Nelka. 2008. *Prebivalstvo Slovenije se stara- potrebno je medgeneracijsko sožitje*. Ljubljana. Statistični urad Republike Slovenije. Dostopno prek : [http://www.stat.si/doc/pub/Staranje\\_prebivalstva\\_slo.pdf](http://www.stat.si/doc/pub/Staranje_prebivalstva_slo.pdf) (10.julij 2009).

Viktor, Maks. 2007. Dnevno varstvo. V *Praktični vodnik za upokojence. Pravice, možnosti, priložnosti*, ur. Danijel Artiček, 80-81. Ljubljana: Založba Maks Viktor d.o.o.

Vovk, Marija. 1994. Tipologija stanovanjskih možnosti za stare ljudi. V *Stanovanjska oskrba za potrebe starejših prebivalcev mesta Ljubljane*, UIRS, 51–62. Ljubljana: UIRS.

Watson, Duncan in Robert Webb. 2009. Do Europeans view their Homes as Castles? Homeownership and Poverty Perception throughout Europe. *Urban studies* 46:1787–1805. Dostopno prek: [www.sagepub.com](http://www.sagepub.com) (4.januar 2010).

Wenger, Clare. 1994. *Social networks of older people:a guide for practioners*. Center for social policy research and development. University college of Wales. Dostopno prek: [http://www.stat.si/novica\\_prikazi.aspx?id=2480](http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2480) (2.januar 2010).

World Health Organization. 2007. *Global Age-friendly Cities: A Guide*. World health organizations. Dostopno prek: [http://www.who.int/ageing/publications/Global\\_age\\_friendly\\_cities\\_Guide\\_English.pdf](http://www.who.int/ageing/publications/Global_age_friendly_cities_Guide_English.pdf) (10.januar 2010).

# 7 Priloge

## PRILOGA A: Dendrogram z Wardovo metodo

